

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΛΛΑΖΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ; (Jean de Fabrègues)	225
ΜΟΝΑΔΙΚΗ Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΗ; (Καθηγ. Δ. Κωτσάκη)	227
ΩΔΗ (ποίημα Στ. Δημούλη)	230
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (Ι. Γ. Ξυνοπούλου)	231
Η ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ (Α.Α.Α.)	236
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ: Ο ΣΑΛΠΙΓΚΤΗΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΙΩΝ ΑΞΙΩΝ (Ν. Π. Μαστρογιαννοπούλου)	239
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΞΑΝΑΡΧΙΖΕΙ ΝΑ ΖΗ (Chr. Chabanis)	245
ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΔΑΣΩΝ (ποίημα Α. Σταυρίτη)	247
ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Ι.Γ.Α.)	248
ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ	250
ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη)	251
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΒΟΜΒΑ (Α. Κωνσταντινίδη)	255

ΕΤΟΣ 46ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1983

ΑΡΙΘ. 444

ΔΡΑΧΜ. 20

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

*ΕΠΑΝΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ
ΕΙΣ ΤΡΙΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ*

Α΄

**ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ
ΜΥΣΤΙΚΑ**

ΓΙΑ ΑΓΟΡΙΑ ΑΠΟ 16 ΕΤΩΝ

Β΄

**ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ
ΜΥΣΤΙΚΑ**

ΓΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΑΠΟ 16 ΕΤΩΝ

Ύ π ò

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρου

*Δύο βιβλία επιμελημένα, με 15 πίνακας και εικόνας
χρήσιμα για τὰ παιδιά μας ποὺ ἐμεγάλωσαν.*

*Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπαρχιῶν.
Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ «Ἀκτίνες»,
Καρύτση 14, Ἀθῆναι 124, τηλ. 3235023*

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 46ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1983

Άριθ. 444

ΑΛΛΑΖΕΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ;

Μπορούν ν' αλλάξουν οι άνθρωποι; Μπορεί ν' αλλάξει ο κόσμος; Το έρωτημα ήταν κρυμμένο κάτω από την κρίση του 1968 στη Γαλλία και απ' όλα όσα έπακολούθησαν. Με μία καταφατική απάντηση: Μπορούμε, πρέπει νά αλλάξουμε τον κόσμο για ν' αλλάξουμε τους ανθρώπους. "Η τὸ αντίστροφο: πρέπει ν' αλλάξουμε τους ανθρώπους για ν' αλλάξουμε τον κόσμο. Έρωτημα και έμπιστοσύνη που εκφράζουν στην πραγματικότητα όλων τον κόσμο που αποκαλούμε «σύγχρονο», αλλά συγχρόνως την απογοήτευση και την απέλπισία του. Άλλάζοντας τον κόσμο, δὲν τον αλλάζουμε καθόλου, και ελάχιστα αλλάζουμε τους ανθρώπους. Τότε;

Άληθινά, ὅλη ἡ ανθρώπινη ἱστορία δὲν εἶναι παρὰ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα και αὐτὴ ἡ προσπάθεια. Στὴ λέξη ἀλλὰ γ ἡ δώσαμε ἀπόλυτη ἀξία. Ἡ ἀ λ λ α γ ἡ εἶναι καλὴ καθ' ἑαυτήν, πρᾶγμα πὸ εἶναι ἀληθινὸ ἂν ἡ συνήθεια ναρκώνει τὰ ἄτομα, πνίγει τοὺς θεσμοὺς μέσα σὲ κατεστημένες θέσεις μὴ γνωρίζοντας τὸ σκοπὸ και τὸν προορισμὸ τους. Άλλά ἡ ἀλλαγὴ για τί, πρὸς τί;

"Ὅσοι σκέπτονται ὑλιστικὰ νόμισαν ὅτι θὰ ἐπιτύχουν διπλοὺς σκοποὺς: μεταβάλλοντας τὸν τρόπο (τοὺς τρόπους παραγωγῆς, καταναλώσεως), θὰ ἀλλάζαν τοὺς ανθρώπους· εἶναι οἱ μαρξιστές (ἀκόμη κι ἂν δὲν εἶναι ἀ-

κριβῶς ὁ μαρξισμὸς), εἶναι ἐπίσης ὁ βιομηχανικὸς κόσμος (ὑπὸ διάφορα σχήματα τὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ Saint-Simon εἶναι πολυάριθμα μεταξὺ μας). Ἔχει σημασία νά ἰδοῦμε πρῶτα τί σημαίνει νά ἀπολυτοποιῶμε τὴν ἰδέα ὅτι μεταβάλλοντας τὸν κόσμο θὰ αλλάζαμε τοὺς ανθρώπους. Εἶναι σὰν νά ὑποθέτουμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι προσδιορίζονται ἀπόλυτα, διαμορφώνονται, ἀπὸ τὸν κόσμο μέσα στὸν ὁποῖο ζοῦν και τὸν ὁποῖο, σ' ἀντιστάθμισμα, οἱ ἴδιοι διαμορφώνουν. Εἶναι σὰν νά δεχόμαστε τὴν ἐξάρτηση και, ἂν εἶναι ὀλοκληρωτικὴ, αὐτὸ σημαίνει ἐγκατάλειψη τῆς ἀξιοπρέπειας πὸ εἶναι ἐλευθερία: ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀπαντᾷ στὸν κόσμο, νά τὸν κατακτᾷ (τουλάχιστον μὲ τὸ πνεῦμα) και νά γίνεται ὁ ἑαυτὸς του, νά φτιάχνει τοὺς ἀνθρώπους για νά φτιάσει τὸν κόσμο.

Άσφαλῶς ἓνα *minimum* εὐημερίας εἶναι ἀπαραίτητο για τὴν ἀρετὴ. Ἄπὸ κεῖ και πέρα ὅμως, πρέπει νά μπορούμε νά διακρίνουμε καθαρά για τὸ ἂν εἶναι ἀνθρώπινη εὐημερία και για τὸ ἂν περιλαμβάνει αὐτὸ τὸ *minimum* ἐλευθερίας, ὅπου ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται ἄνθρωπος, κάνει τις ἐκλογές του και ἐπιτελεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ὑπαρξῆς του. "Ὅλα ὅσα κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἐξωτερικὰ (ἐπιβεβλημένες ἰδεολογίες ἡ κοινωνίες ὑπεραφθονίας και μύησης στις ὁποῖες

ή μαζική διαφήμιση παίζει συντριπτικό ρόλο), όλα αυτά μπορούν να αλλάξουν τον άνθρωπο χωρίς να τον κάνουν άνθρωπο και ίσως μάλιστα να τον υποδουλώνουν στον «προγραμματισμό» του.

Η αυθεντική αλλαγή και η αυθεντική ελευθερία προέρχονται από το Άλλο. Από αυτό το Άλλο που έντονο είναι παρόν στην ψυχή του ανθρώπου, στο βαθύτερο μέρος του ανθρώπου! Αυτό που έφερε στον κόσμο ή ιστορία της Π. Διαθήκης και η πορεία της στο Χριστό είναι ακριβώς η παρουσία αυτού του άλλου από τώρα και η επίδρασή του στον άνθρωπο, πάνω στον άνθρωπο. Αυτή η παρουσία, αυτή η δράση, είναι η θεία Χάρις και το "Άγιον Πνεύμα.

✧ ✧ ✧

Στις μαγείες, στις παγανιστικές λατρείες (αν και ήδη σαν με το άοριστο συναίσθημα της παρουσίας αυτού του "Άλλου στον κόσμο), ο άνθρωπος επικαλέσθηκε, για να αλλάξει τον κόσμο, δυνάμεις που του ήσαν τελειώς ξένες, άγνωστες, έξωτερικές, χωρίς επικοινωνία ούτε διάλογο μαζί του. Η θραδεία πορεία της συναντήσεως του ανθρώπου με το Θεό που διαβάζουμε σ' όλη την Π. Διαθήκη είναι επίσης η προοδευτική αποκάλυψη της πραγματικότητας του κόσμου και της δυνατής προσεγγίσεως μαζί του, με το Λόγο και την Πράξη του Θεού που τον φέρνει στη Δημιουργία.

Την αλλαγή του κόσμου την κάνει η παρουσία του "Αγίου Πνεύματος και της Χάριτος στον καθένα από τους ανθρώπους, στις κοινότητές τους. Διά μέσου των ανθρώπων μεταβάλλεται ο κόσμος και η αποδοχή από αυτούς της ομοιότητας με το Θεό μεταβάλλει τους ανθρώπους. Αυτή την αλλαγή, την επιτρέπει και την κατευθύνει η θεία Χάρις.

Η μακρά ιστορία του κόσμου είναι το άνοιγμα αυτού του κόσμου στον τύπο του ανθρώπου που ήρθε να δει-

ξει ο Χριστός και στον οποίο μάς δίνει τη δυνατότητα να μετέχομε. Άλλα αυτή τη θαυμάσια μεταβολή, ή μάλλον αυτή τη θαυμάσια επαναποκάλυψη του "Αδάμ, που ο νέος "Αδάμ (ο Χριστός) ανασταίνει, τη δημιουργεί το δικό μας ναί, από Αυτόν και σ' Αυτόν. Αυτό που είναι έντελως καινούργιο σε σχέση μ' έναν κόσμο αναδιπλωμένο στον έαυτό του και απελπισμένο ή νεκρωμένο από την άποτυχία της αταρκειάς του, είναι ο νέος άνθρωπος που ο Χριστός ευαγγελίζεται «σύμφωνα με τις Γραφές» και στον όποιον επιτρέπει να υπάρχει. Πρέπει ακόμη αυτός ο νέος άνθρωπος να γίνει «όμοιος» με "Εκείνον του οποίου είναι η εικόνα. Αυτό γίνεται στην ιστορία, μέσα απ' αυτήν, όχι απ' αυτήν, ούτε από μάς, και προϋποθέτει αυτό το ναί, ενεργητικό στην αγάπη των άλλων, πράξη συμμετοχής στην "Αγάπη που μάς δόθηκε.

Στο Χριστό, ο Θεός ήλθε να αναλάβει τον άνθρωπο και να συνεχίσει την ιστορία των ανθρώπων' επειδή έγινε άνθρωπος μαζί τους και είσηλθε έτσι στην ιστορία τους, απεκατέστησε έναν συνεχή διάλογο που επιτρέπει σ' αυτή την ιστορία να επιτύ-

Χει. Η πλάνη του Μάρξ (αλλά μαζί του και καθενός που πιστεύει ότι θ' αλλάξει τους ανθρώπους αλλάζοντας τον κόσμο, θα ισορροπήσει τους ανθρώπους ισορροπώντας τον κόσμο), είναι ότι πίστεψε σ' ένα τέλος της ιστορίας. Βλέπομε σήμερα ότι ένα τέτοιο τέλος της ιστορίας είναι το τέλος του ανθρώπου που δεν έχει πλέον ούτε έκλογη ούτε ελευθερία ούτε ύπαρξη. Το τέλος της ιστορίας είναι πέραν από την ιστορία, στη συμφιλίωση του Θεού πέρα για πέρα με όλους.

Άλλα με την παρουσία του Χριστού ανάμεσά μας, αυτό το τέλος αρχίζει κάθε μέρα, και αλλάζει τους ανθρώπους από σήμερα.

J. DE FABREGUES
Μετάφρ. Κ. Δ. ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΝΑΔΙΚΗ Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΗ;

Πρέπει να εξετάσουμε καλύτερα το ζήτημα της ζωής για να συνεχίσουμε, τώρα ή στο μέλλον, την έρευνα στο σύμπαν, προκειμένου να δούμε αν υπάρχουν σε άλλους πλανήτες λογικά όντα — ζωντανές σκεπτόμενες υπάρξεις ικανές να δημιουργήσουν επιστημονικό και τεχνολογικό πολιτισμό.

Δεχόμαστε ότι οι φυσικοί νόμοι που διέπουν ολόκληρο τον κόσμο είναι οι ίδιοι παντού, αφού το σύμπαν — αυτό δέχεται ή επιστήμη — είναι ισότροπο και όμογενές. Δηλαδή διαπιστώνεται ότι το σύμπαν είναι ισότροπο, ή φαινομένη κατανομή των γαλαξιών παρουσιάζεται *ισότροπη*. Με άλλα λόγια προς οποιαδήποτε διεύθυνση και αν παρατηρήσουμε θα ιδούμε ότι ο αριθμός των γαλαξιών σε κάθε μονάδα στερεάς γωνίας είναι σταθερός. Έξ άλλου η στατιστική ανάλυση της κατανομής των γαλαξιών δείχνει ότι, αν εξαιρέσουμε μερικές ανωμαλίες, θα διαπιστώσουμε γενικά ότι η κατανομή των γαλαξιών είναι *όμογενής*. Δηλαδή όταν λέμε ότι το σύμπαν είναι όμογενές, αυτό σημαίνει ότι ένας παρατηρητής όπουδήποτε και αν βρίσκεται μέσα σ' αυτό, το βλέπει το ίδιο. Έτσι όλοι οι παρατηρητές όπουδήποτε και αν βρίσκονται μέσα στο σύμπαν, διαπιστώνουν την ίδια πυκνότητα, και γενικά τις ίδιες ιδιότητες.

Το φαινόμενο της ζωής θα πρέπει να παρουσιάζεται εκεί όπου υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες γι' αυτό. "Αν η ζωή είναι καθαρά φυσικοχημικό φαινόμενο, τότε μπορεί να παρουσιασθεί εκεί όπου συντρέχουν πολλοί συγχρόνως λόγοι για τη δημιουργία της. Είναι όμως έτσι; Υπάρχουν έρευνήτες που δέχονται *a priori* ότι το φαινόμενο αυτό είναι αποτέλεσμα της τύχης. "Έτυχε», λέγουν να συντρέξουν πολλές κατάλλη-

λες συνθήκες, ώστε να έχουμε το φαινόμενο της ζωής. 'Η ζωή 'κατ' αυτούς είναι αποτέλεσμα της «τύχης».

"Αν εξετάσουμε όμως το ζήτημα βαθύτερα — αυτό το κάνει η μοριακή Βιολογία και άλλοι σύγχρονοι κλάδοι της Βιολογίας — θα ιδούμε ότι το χημικό υπόβαθρο της ζωής και οι σχετικοί μηχανισμοί (DNA κλπ.), θα δούμε ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Είναι πολύ πιο πολύπλοκα απ' ότι ενόμισαν εκείνοι που θεωρούσαν τη μιά πλευρά της ζωής, την υλική. Οι υλιστές δηλαδή νόμιζαν ότι μπορούν να δώσουν εύκολες λύσεις.

Είναι πραγματικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ένας σύγχρονος άρνητης και άπιστος, ο Γάλλος βιολόγος J. Monod (βραβείο Νόμπελ), προσπάθησε να «εξηγήσει» την εξέλιξη των οργανισμών με μόνες θάσεις την «τύχη και την αναγκαιότητα». Δέχεται σαν συμπέρασμα, ότι η δημιουργία της ζωής από την ανόργανη ύλη είναι πολύ άπιθανο γεγονός. Είναι τόσο άπιθανο γεγονός, ότι μόνο μιά φορά ξγινε «τυχαία» στη Γη και δεν υπάρχει πιθανότης να ξαναπαρατηρηθεί κάτι παρόμοιο από την επιστήμη. Γράφει δε χαρακτηριστικά τὰ ακόλουθα: «'Η σημερινή δομή της θιόσφαιρας δεν αποκλείει την υπόθεση, κάθε άλλο μάλιστα, ότι το αποφασιστικό γεγονός έχει συμβεί *μια φορά μονάχα*. Τουτό θα εσήμαινε πώς η *a priori* πιθανότητά του ήταν σχεδόν μηδαμινή. 'Η ιδέα αυτή άπρωθεί τους περισσότερους επιστήμονες. Για ένα μοναδικό γεγονός ή επιστήμη ούτε να πεί ούτε να κάνει τίποτα. 'Η επιστήμη μπορεί να «διαλέγεται» μόνο με γεγονότα που άπαρτίζουν την τάξη...

»'Η *a priori* πιθανότητα να συντελεστεί ένα *ιδιάζον* συμβάν μεταξύ όλων

των δυνατών περιστατικών μέσα στο σύμπαν, πλησιάζει στο μηδέν... ή ζωή εμφανίστηκε μιά μονάχα φορά επάνω στη Γη, και ότι, συνεπώς, προτού υπάρξει, οί πιθανότητες της ήταν σχεδόν μηδενικές... Το Σύμπαν δέν έγκυμονούσε τη ζωή, ούτε ή θίόσφαιρα τόν άνθρωπο»⁽¹⁾.

Κατά τόν Μονοδ όμως τó «τυχαίο» αυτό γεγονός μόνο σάν ένα καταπληκτικό θαύμα μπορεί κανείς νά τó πεί. "Ένα θαύμα πού μαρτυρεί τήν ύπαρξη ενός θείου σχεδίου και σκοπού στο σύμπαν όλόκληρο και στη ζωή πού βλέπουμε στη Γη. Αυτό τó γεγονός λοιπόν τó χαρακτηρίζουν σάν ένα θαύμα πού μιά φορά παρουσιάσθηκε στο Σύμπαν. Είναι τó μοναδικό, κατά πᾶσαν πιθανότητα, γεγονός στον κόσμο όλόκληρο. Αυτά λένε οί άρνητές, οί ύλιστές.

Στήν «τύχη» αποδίδουν έξαιρετικές και μοναδικές ιδιότητες πολλοί έρευνητές, προκειμένου νά αποφύγουν — νομίζουν ότι αποφεύγουν — τήν παραδοχή θείου παράγοντος στην εξέλιξη των κοσμικών φαινομένων. Κι' άν τó φαινόμενο τής ζωής παρουσιάσθηκε κατά στάδια στον πλανήτη μας, κι' άν για τή δημιουργία της συνέτρεξαν πάμπολλοι παράγοντες ώστε νά έχουμε διαρκώς και τελειότερους οργανισμούς, κατά τί δυσκολεύει τόν άνθρωπο νά δεχτεί, ότι στη φύση ισχύουν νόμοι πού οδηγούν στην εμφάνιση τής ζωής; Πώς συμβαίνει ώστε ή νεκρή ύλη νά αυτοδιοργανώνεται μόνη της; Είναι αυτό εξήγηση τού φαινομένου τής ζωής ή άπλη περιγραφή αυτού πού παρατηρούμε νά γίνεται γύρω μας; Φαίνεται ότι τó «τυχαίο» πού επικαλούμεθα σάν «άπό μηχανής θεό» για νά έρμηνεύσουμε όρισμένα φαινόμενα δέν είναι «έντελως τυχαίο». Αυτό τó «τυχαίο» ενεργεί με βάση κάποιο σκοπό και κάποιο σχέδιο.

Ο έπιφανής Άγγλος φυσικός P. Dirac (θραβείο Νόμπελ), παρουσίασε σε ειδική συγκέντρωση (1971) άνωτέρου επιπέδου τó πρόβλημα τής προελεύσεως τής ζωής. "Έδωσε ένα άπιθάνως μεγάλο άριθμό για νά άποκλείσει τήν περίπτωση τού τυχαίου τής εμφάνισεως τής ζωής. "Έδωσε τόν άριθμό 10⁻¹⁰⁰. Δηλαδή κλάσμα με άριθμητή τó 1 και παρανομαστή τó 1 πού άκολουθείται άπό 100 μηδενικά! Κάτι έντελώς άσύλληπτο και άπίθανο. «Οί φυσικοί νόμοι είναι τέτοιοι, είπε⁽²⁾, ώστε ή προέλευση τής ζωής νά έχει μιά άπειροελάχιστη μικρή πιθανότητα, τότε δέν θά ήτο καθόλου λογικό νά υποθέσουμε ότι ή ζωή προέκυψε άπό τήν τυφή τύχη — τότε πρέπει νά υπάρχει Θεός». Αυτό είναι λογικό νά τó δεχθούμε, άν σκεφθούμε ότι ό άριθμός των άτόμων πού έχει τó σύμπαν είναι τής τάξεως τού 10⁷⁸. Αυτό τόν άριθμό δέχονται για τó σύμπαν.

Έξ άλλου ό καθηγητής και άκαδημαϊκός Γ. Καραγκούνης, όμιλών τελευταία (22-2-1983) στην Άκαδημία Άθηνών για «συναδέλφωση τύχης και αϊτιοκρατικής άναγκαιότητας», έτόνισε τήν άποψη ότι πραγματικά υπάρχει μιά μεγάλη προσέγγιση αυτού πού όνομάζουμε στην έπιστημονική έρευνα «τυχαίο» με τó νόμο τής αιτιότητας, τής «αϊτιοκρατικής άναγκαιότητας». Έκαμε λόγο για τις έργασίες τού Ρώσου φυσικοχημικού I. Prigogine, ό όποιος τιμήθηκε με τó θραβείο Νόμπελ τó 1974. Στά μικροφαινόμενα συμβαίνουν άπρόβλεπτα και αυθόρμητα φαινόμενα, τά όποια δέν αναμένονται άπό τήν κλασική στατιστική. Μέσα άπό μιά χαώδη μικρομοριακώς κατάσταση έπιτελείται εμφάνιση οργανωμένων δομών με όρισμένη συμμετρία, τις όποιες ό Prigogine τις όνομάζει δ ο μ ε ε ε κ δ ι α σ π ο ρ α ς (Discipatine Strukturen). Πρόκειται για ύπερμωριακές οργανώσεις πού μπορούν νά άπομακρύνουν τó σύστημα άκόμη περισσότερο άπό τή θέση ίσορροπίας. Και προσθέτει: «Μικροσκοπικές διακυμάνσεις δύνανται νά

(1) J. M o n o d: 'Η τύχη και ή άναγκαιότητα, Άθήνα 1971, σελ. 187.

(2) Δ. Κ ω τ σ ά κ η. Τό μεγάλο πρόβλημα: Θεός και κόσμος, Άθήνα 1982, σ. 90.

παίξουν άποφασιστικό ρόλο εις τόν σχηματισμό μακροσκοπικής τάξεως. Με κλασικάς γνώσεις και πεποιθήσεις τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἀπίστευτον»⁽³⁾.

Ὁ καθηγητῆς Γ. Καραγκούνης προχωρεῖ στὰ βιολογικὰ φαινόμενα καὶ διαπιστώνει ὅτι σ' αὐτὰ τὸ «τυχαῖο» δὲν εἶναι τυχαῖο. Διαβλέπει σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὅτι δὲν ἐφαρμόζονται μόνον οἱ φυσικοὶ νόμοι, ἀλλ' ἔχομε καὶ τὴ Θεία βούληση καὶ τὴ Θεία ἐπέμβαση... Λυπεῖται δέ, γιατί ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες δὲν θέλουν νὰ ἴδουν στίς περιπτώσεις αὐτὲς τὴ Θεία βούληση. Δέχεται ὅτι στοὺς βιολογικοὺς ὀργανισμοὺς ἔχομε θεογενέσχηδιό, τὰ δεδομένα δὲ αὐτὰ «μᾶς ἐπιβάλλουν στὴν σκέψιν, ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς οὐχὶ τυφλῆς ἀθέου, ἀλλὰ πρὸ μιᾶς καθωδηγημένης Τύχης... Οἱ πιστεύοντες ὁμῶς φρονοῦν ὅτι ἐκεῖ ὅπου λαμβάνονται ἀποφάσεις, εἰς τὰς διακλαδώσεις, εἰς τὰ σταυροδρομια γρηγορεῖ, ζυγοστατοῦσα, ἡ Θεία βούληση, ἐλευθερῆ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰτιοκρατικῆς ἀναγκαιότητος...» (σελ. 17).

Καὶ κάτι ἄλλο πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἀπὸ τὴν ὀμιλία αὐτῆ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Καραγκούνη, ἡ ὁποία σχετίζεται με τὴ ζωὴ στὸ σύμπαν. Γράφει (σελ. 18), τὰ ἐξῆς: «Ταξιδεύοντες ἀνὰ τὸ Σύμπαν, κυριευόμεθα ἀπὸ βαθὺ δέος πρὸ τοῦ τεραστίου χάσματος τὸ ὅποιον μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τοιούτων ἐνεργειῶν, ἀποστάσεων, καὶ χρονικῶν διαστημάτων. Συναπακομίζομεν ὁμῶς καὶ τὸ αἶσθημα θαυτάτης εὐγνωμοσύνης διότι, ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον τόσον ἀφίλοξένο

κοσμικοῦ διαστήματος, ἰσχύουν ἐπὶ τῆς Γῆς, καὶ μόνον ἐπὶ τῆς Γῆς, συνθήκαι ἐπιτρέπουσαι τὴν ὑπαρξιν ζωῆς ὕλης». Τὴν ἀποψη αὐτὴ διατυπώνουν καὶ ἄλλοι σύγχρονοι ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι λογικὲς ὑπάρξεις ὑπάρχουν μόνον στὸν πλανῆτη μας, τὴ Γῆ.

Ὁ Frank J. Tipler, καθηγητῆς τῆς μαθηματικῆς φυσικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Tulane στὴ Νέα Ὁρλεάνη γράφει⁽⁴⁾ σὲ ἑκτενὲς ἄρθρο του τὰ ἀκόλουθα: «Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ζητήματα εἶναι ἂν ὑπάρχουν ἢ ὄχι ἐξωγήινα σκεπτόμενα ὄντα. Τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶναι νέο· ὑπὸ τὴ μᾶ ἢ τὴν ἄλλη μορφή συζητεῖται ἀπὸ χιλιάδες χρόνια. Οἱ σύγχρονοι ὑποστηρικτὲς τῆς ὑπάρξεως τέτοιων ὄντων εἶναι ἐπιφανεῖς ἀστρονόμοι καὶ φυσικοὶ, ὅπως οἱ Carl Sagan, Frank Drake καὶ Philip Morrison, ἐνῶ πρωτοπόροι καὶ ἔμπειροι στὴν ἐξελικτικὴ Βιολογία, ὅπως ὁ Theodosius Dobzhansky, J. François, George Gaylord Simpson, Francisco Ayala, καὶ Ernst Mayr ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Γῆ εἶναι πιθανὸν μοναδικὴ στὴ φιλοξενία σκεπτομένων ὑπάρξεων, τουλάχιστο μεταξὺ τῶν πλανητῶν τοῦ Γαλαξία μας. Συμφωνῶ με τοὺς βιολόγους· ὀφείλω νὰ συμφωνήσω στὸ ὅτι ἡ πιθανότης τῆς ἐξελίξεως δημιουργημάτων με τὴν τεχνολογικὴ ἱκανότητα διαστρική ἐπικοινωνίας μέσα στὰ πέντε δισεκατομμύρια χρόνια μετὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς σὲ παρόμοιους με τὴ Γῆ πλανῆτες εἶναι μικρότερη τοῦ 10^{-10} δηλαδὴ τὸ $1/10000000000$) καὶ ἔτσι εἴμαστε τὸ μόνον σκεπτόμενο γένος ποῦ ὑπάρχει σήμερα στὸ Γαλαξία μας».

Ἡ βασικὴ ἰδέα τοῦ καθηγητοῦ Tipler γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀποψη ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐξωγήινες σκεπτόμενες ὑπάρξεις εἶναι ἡ ἀκόλουθη: Ἐὰν ὑπῆρχαν τέτοιες ὑπάρξεις καὶ κατεῖχαν τεχνολογικὲς γνώσεις ποῦ θὰ τοὺς ἐπέτρεπαν τὴν μεσαστρικὴ ἐπικοινωνία, θὰ εἶχαν ἤδη ἀναπτύξει διαστρικὰ ταξίδια καὶ θὰ ἤρχοντο στὸ ἡλιακὸ μας σύστημα. Ἄ-

(3) Γ. Καραγκούνης: Ἡ συν-ἀδελφωσις τύχης καὶ αἰτιοκρατικῆς ἀναγκαιότητος, Ἀθῆναι 1983, σελ. 9.

(4) F. J. Tipler: Extraterrestrial intelligent beings do not exist, Physics Today, April 1981, p. 9.

φοῦ δὲν ἔχει γίνεαι αὐτὸ ἔπεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν.

Αὐτὴ θέβαια ἡ ἀποψη ἔχει διατυπωθεῖ ἀπὸ 17ο αἰώνα. Θέλει ὅμως νὰ κάμει μιὰ διόρθωση, δείχνοντας, ὅτι τὰ σκεπτόμενα αὐτὰ γένη με τεχνολογία κατάλληλη γιὰ τηλεπικοινωνία θὰ προχωροῦσαν νὰ δώσουν τεχνολογία γιὰ ταξίδια στὸ διάστημα καὶ αὐτὸ αὐτομάτως θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἐξερεύνηση ἢ τὸν ἀποικισμό τοῦ Γαλαξία μέσα σὲ 300 ἑκατομμύρια ἔτη. Κάμνει διερεύνηση τοῦ διαστήματος σχετικὰ με πιθανὸ ἀποικισμό. Κρίνει τοὺς ὅρους σχετικῆς μαθηματικῆς ἐξισώσεως, τὴν ὁποία ἐπρότεινε πρὸ ἐτῶν ὁ F. Drake γιὰ νὰ καταλήξει στὴ διατύπωση τῆς τελικῆς του ἀπόψεως. Δηλαδή στὸ ὅτι «δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα, ἂν πραγματικὰ τὸ Σύμπαν περιέχει μιὰ καὶ μόνη σκεπτόμενη ὑπαρξή», τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἐπικαλεῖται ὁ καθηγητῆς F. Tipler καὶ τὴν «ἀνθρωπολογικὴ ἀρχή» (Anthropic Principle) τῶν J. Wheeler καὶ R. Dicke — ἂν τὸ Σύμπαν ἦτο πολὺ μικρότερο ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι, σ' αὐτὸ θὰ εἶχαμε φθάσει σὲ μιὰ τελικὴ ἀνωμαλία (singularity), πρὶν μπορέσουν νὰ ἀναπτυχθοῦν σκεπτόμενα ὄντα. Τὸ σύμπαν περιέχει 10^{20} ἀστέρες σὲ τρόπο

ὥστε νὰ ἔχουμε μόνο ἓνα σκεπτόμενο γένος.

Ἡ «ἀνθρωπολογικὴ ἀρχή» γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὶς «Ἀκτίνες» (Ὀκτώβριος 1982), ἐκφράζει μιὰ στενὴ σχέση μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος, τῶν θεμελιωδῶν νόμων αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ συνδέει τοὺς βασικοὺς νόμους πού διαμόρφωσαν τὸ Σύμπαν κατὰ τὰ πρῶτα λεπτὰ τῆς δημιουργίας του καὶ τὴν ὑπαρξὴ σήμερα τοῦ ἀνθρώπου. "Ἄν οἱ νόμοι αὐτοὶ ἦταν λίγο διαφορετικοὶ δὲν θὰ ὑπῆρχαν κἀν ἀστέρες, πλανῆτες, χημικὲς οὐσίες κλπ. γενικώτερα δὲ δὲν θὰ ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ δημιουργία καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος μιὰ καταπληκτικὴ σκοπιμότητα, ἡ ὁποία τελικὰ εἶχε σὰν σκοπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος σήμερα τὸ διερευνᾷ.

"Ἔτσι ἔχουμε μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ζητήματος, τοῦ κατοικησίμου ἢ ὄχι τοῦ σύμπαντος ἀπὸ σκεπτόμενα ὄντα. Ποῦ βρίσκεται ἡ ἀλήθεια; Αὐτὸ θὰ ἀναπτυχθεῖ σ' ἓνα ἄλλο ἄρθρο.

Καθηγητῆς ΔΗΜ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ω Δ Η

Καμπάνα πάνσεπη (μνήμη ἀπ' τὴν
ἄλλη γῆ),

τί κι ἂν δὲν ἦσουν χυτὴ μαλαματένια,
ἀπάλυνες τοῦ πόνου μας τὰ χαραγὴ
σημαίνοντας ἀνάλαφρα τὴν χαρραγὴ,
πὺ ξύτναγε παρθενικὴ τριανταφυλλένια.

Παλλόταν ἡ ζεστή σου ἀσίγαστη λαλιὰ
σὰν τρυφερὴ καρδιὰ πανάχραντης μητέρας.
"Ἀκτιστο φῶς ἀνάβλυξες" μᾶς μοίραζες
φιλιὰ

καθὼς ἀνέμιζε τὰ ἐφηβικά μας τὰ μαλλιά
ἐλατογέννητος σταυραδελφὸς ἀγέρας.

Κι ὅταν καλοῦσες πρόσχαρα
γιὰ τὸν ἔσπερινό,
ὅπως συνάζει τρυφερὰ τρυγόνια
τὰ πουλιὰ τῆς,
τὸν ἀπαλό σου ἀπόηχο τὸ γιορτινὸ
— στὸ μυρωμένο ἀπόβραδο τ' ἀχνό —
ἐκοίμιζεν εὐλαβικά ἢ λευκά στὰ κλαριά τῆς.

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΥΛΗΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

«...Καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς».
(Ματθ. ιωτ' 18).

Α'.

Ἡ ἐποχή μας χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ κρίση ἀξιών πρωτοφανῆ σὲ ἔνταση, ἕκταση καὶ διάρκεια. Κρίση ὕλικη καὶ κρίση ἠθικὴ. Ἡ κρίση ποὺ ἀφορᾷ στὴν ὕλικη πλευρὰ ἐκδηλώνεται σὰν οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ἄρχισε πρὶν ἀπὸ μιὰ δεκαετία καὶ ποὺ δὲν ἔχει ὡς τώρα ὑπερνικηθεῖ, ἀκόμα καὶ σ' ἐκεῖνες τὶς χῶρες ποὺ δὲν εἶναι μόνο τεχνολογικὰ προηγμένες, ἀλλὰ συμβαίνει νὰ διαθέτουν καὶ μεγάλες ἐφεδρεῖες σὲ ἐνέργεια καὶ σὲ πρῶτες ὕλες. Καὶ παίρνει δραματικὲς διαστάσεις γιὰ τὶς χῶρες ποὺ δὲν πρόφθασαν νὰ ἀναπτυχθοῦν οἰκονομικὰ καὶ εἶναι γι' αὐτὸ ὑποχρεωμένες νὰ περιμένουν κάποια βοήθεια ἀπὸ τὶς περισσότερες ἀνεπτυγμένες καὶ ἰσχυρές.

Τὴν οἰκονομικὴ δυσπραγία ἐπιτείνει καὶ ἡ ἀμείωτη ἔνταση στὸ πεδίο τῶν ἐξοπλισμῶν ὅπου γίνεται σπατάλη ἀστρονομικῶν ποσῶν γιὰ τὴν τελειοποίηση τῶν μέσων καταστροφῆς, ὥστε νὰ ἔχουν οἱ σημερινοὶ ἀνθρώποι τὴν βεβαιότητα τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἀφανισμοῦ τους σὰν ἀναγκαῖο ἐπακόλουθο τοῦ ἐπαπειλουμένου πυρηνικοῦ πολέμου, ποὺ ὅλοι προσπαθοῦν —ἢ τοῦλάχιστον ἔτσι θέλουν νὰ δείχνουν— νὰ ἀποτρέψουν.

Στὸ πεδίο τῶν ἄλλων ἀξιών, ποὺ δὲν ἐπιδέχονται μέτρηση μὲ ἐπιστημονικὰ ὄργανα, εἶναι ὅμως τόσο ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο εἶναι τὸ φῶς, τὸ ὄξυγόνο, τὸ νερὸ καὶ ἡ τροφή καὶ ὀνομάζονται δικαιοσύνη, ἐλευθερία, ἐντιμότητα, ἀλληλεγγύη κλπ. Ἡ μὲ δυὸ λέξεις «πνευματικὲς ἀξίες» ἡ κρίση εἶναι ἀκόμα πιὸ δραματικὴ καὶ πολὺ μεγαλύτερη σὲ χρονικὴ διάρκεια.

Ἐπίσημα, κανένα κράτος καὶ καμμιά κοινωνία ἀνθρώπων, λαῶν ἢ ἔθνῶν δὲν

ἀμφισβητεῖ τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῶν τῶν ἀξιών.

Στὴν πράξη ὅμως, ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων θεωρεῖ, ὅτι ὁ σεβασμὸς τῶν ἀξιών αὐτῶν εἶναι ὑποχρεωτικὸς γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, ὄχι ὅμως καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, ὅταν συντρέχουν κάποιες σκοπιμότητες... "Ἔτσι, διεθνεῖς ὄργανισμοὶ ὅπως εἶναι σήμερα ὁ ΟΗΕ καὶ ὅπως ἦταν —πρὶν ἀπὸ τὸν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον— ἡ ΚΤΕ, ἀντὶ ν' ἀναποκριθοῦν στὸν προορισμὸ τους κατὰ τρόπο οὐσιαστικὸ, καταλήγουν στὸ νὰ εἶναι ἄψυχα εἴδωλα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς νὰ ἐπιβάλλουν μὲ κυνισμό τοὺς πιὸ ἀδυνάτους τὸν νόμον τῆς ζούγκλας. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἀκόμη τραγικότερη ἡ εἰκόνα τῆς κοσμογονικῆς αὐτῆς κρίσεως τῶν ἀξιών, ἡ σύγχρονη τεχνολογία, ζωογονημένη καὶ τροφοδοτημένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἐπιταχύνει ἀσταμάτητα τὸ ἀφηνιασμένο της τρέξιμον, παρασύροντας τὴν ἀνθρωπότητα σ' ἓνα μέλλον ποὺ εἶναι σήμερα πιὸ ἄγνωστο καὶ πιὸ ἀβέβαιο ἀπὸ ὅσο ἦταν σὲ οποιαδήποτε ἄλλη ἐποχή.

Τεχνολογία!... Ἡ λέξη ποὺ πῆρε μαγικὲς διαστάσεις στὴν ἐποχή μας!

Εἶναι τὸ σύμβολο τῆς δύναμης καὶ τῆς γνώσης τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου· εἶναι ἡ μάγισσα ποὺ μετατρέπει ἀστραπιαῖα σὲ ὑλοποιημένη ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστήμης τὴν ἀφηρημένην σύλληψη!

Ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη

Ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη ἄρχισε δειλὰ δειλὰ ὅπως τὸ μικρὸ ρυάκι ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ψηλὸ βουνὸ γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ

(*) Ἐπειδὴ ἡ λέξη «ἐκκλησία» ἐπιδέχεται διάφορες ἐρμηνείες, διευκρινίζεται ὅτι ἐδῶ ἐννοοῦμε τὸ σύνολο τῶν πιστῶν.

μεγαλοπρεπή και όρμητικό ποταμό. Μέχρι τὸ 3000 π.Χ. ὁ τεχνικός ἐξοπλισμός τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ὑποτυπώδης: Μοχλοί, σφήνες, κεκλιμένο ἐπίπεδο, ἄξονες καὶ τροχοὶ γιὰ πρωτόγονα ἀμάξια καὶ πανιά γιὰ τὰ πλοῖα συνώψιζαν τίς τεχνολογικές του κατακτήσεις.

Μέχρι τὸ 100 π.Χ. εἶχαν προστεθεῖ οἱ τροχαλίες καὶ τὰ πολύσπαστα, εἶδος πρωτόγονης ἀντλίας (Κτησίδιος), εἶδος ἐλικόφρου ὕδρουνιητήρος (Ἀρχιμήδης), πρωτόγονος τόνος ξύλου καὶ διάφοροι τύποι ὑδραυλικῶν τροχῶν (ὕδρομύλων).

Μόλις τὸ 100 μ.Χ. ἐμφανίζονται οἱ πρώτοι ἀνεμιόμευλοι.

Τὸ 900 μ.Χ. οἱ σφόνδυλοι καὶ οἱ στροφαλοφόροι ἄξονες. Γύρω στὰ 1300 μ.Χ. τὰ πρώτα κανόνια καὶ τὰ πρώτα ὠρολόγια.

Στὰ 1450 ὁ Gutenberg εἰσάγει τὴν τυπογραφία.

Στὰ 1500 ἐμφανίσθηκαν τὰ πρώτα τουφέκια.

Τὸ 1642 ὁ Blaise Pascal ἐπινοεῖ τὴν πρώτη ἀριθμομηχανή.

Στὰ 1712 ἐμφανίσθηκε ἡ πρώτη μονίμου ἐγκαταστάσεως ἀτμομηχανή.

Στὰ 1776 τὸ πρώτο ὑποδύχιο.

Στὰ 1783 τὸ πρώτο ἀερόστατο.

Μέχρι τὸ 1800 ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους τὸ πρώτο ἀτιόπλοιο, οἱ κάμιοι μεταλλουργίας, τὰ ὑδραυλικά πιεστήρια, οἱ μηχανικοὶ τόννοι.

Στὰ 1803 κινήθηκε μεταξὺ Holborn καὶ Paddington μέσα στὸ Λονδίνο ἡ πρώτη ἀτιμάμαξα...

Μέσα στὸν 19ο αἰῶνα, ὁ κόσμος εἶδε 65 ἀκόμη ἐφευρέσεις μὲ καίρια σημασία, ὅπως εἶναι οἱ ἀτμοστρόβιλοι, οἱ μηχανές ἐσωτερικῆς καύσεως, οἱ διάφορες ἠλεκτρικὲς μηχανές, οἱ τηλεγράφοι, τὰ τηλέφωνα, τὰ αὐτοκίνητα, οἱ γραφομηχανές.

Μέσα στὸ τμήμα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα πὺ ἐχομε ὡς τώρα διανύσει, ὁ κόσμος εἶδε 45 ἀκόμη ἐφευρέσεις μὲ κοσμογονικὲς διαστάσεις, ὅπως εἶναι ὁ ἀσύρματος, ἡ τηλεόραση, ἡ ἀεροπορία, ἡ πυρηνικὴ ἐνέργεια, τὰ φαντασιώδη κατορθώματα τῆς ἠλεκτρονικῆς, οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολο-

γισταί, ἡ Κυβερνητικὴ, ἡ διαστημικὴ⁽¹⁾.

Μὲ τὰ τεχνολογικά μέσα πὺ ἔδωσαν ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία ὁ ἀνθρώπος ἀνοίξε τοὺς ὀρίζοντες μιᾶς νέας ἐπιστήμης, τῆς μοριακῆς βιολογίας καὶ τῆς «γενετικῆς τεχνολογίας» πὺ εἶναι τὸ ἄμεσο ἐπακόλουθό της. Ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμαστὰ ἐπιτεύγματα ὠθοῦν τὸν ἀνθρώπο μὲ ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ πρὸς τὸν αὐτοθαυμασιὸ καὶ τὴν τάση νὰ θεοποιήσει τὸν ἑαυτὸ του κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων τῆς παρακμῆς... Καὶ παράλληλα μὲ τὴν ἀκαρπη καύχιση καὶ τὴν αὐτοειδωλοποίηση ἀκολουθεῖ σὰν τὴν σκιά καὶ ὁ ξεπεσιμὸς ὁ ἀσταμάτητος τοῦ ἀνθρώπου, πὺ ἐκδηλώνεται σὰν ἀχαλίνωτη σεξομανία, βία, ἐγκλημα, χρῆση ναρκωτικῶν, κρίση πολιτισμοῦ, αὐτοκτονία, καὶ μάλιστα στὶς χῶρες ὅπου ἡ τεχνολογία φθάνει στὸ ἀπόγειό της... Σὲ σημεῖο πὺ ὑπάρχουν βιολόγοι πὺ ἀναρωτιοῦνται μήπως ἄρχισε κίθλας ἡ ἀντίστροφη μέτρηση γιὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ μήπως τὸ στάδιο πὺ θὰ ἐπακολουθήσει μετὰ τὸν «homo sapiens» θὰ εἶναι ὁ homo imbecilis⁽²⁾, δέσιμος τοῦ καπνοῦ, τῶν ναρκωτικῶν καὶ τῶν παραισθησιογόνων.

Ἡ προσαρμογὴ στὴν τεχνολογικὴ ἐξέλιξη

Εἶναι ἀναμφίβολα πολὺ δύσκολο νὰ ἰσχυρισθεῖ κανεὶς, ὅτι μποροῦν σήμερα νὰ γίνουν γιὰ τὸ μέλλον προβλέψεις μὲ σοβαρὲς ἀξιώσεις ἀξιοπιστίας. Ὅμως, εἶναι ἴσως δυνατό νὰ διαγραφοῦν κάποια πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη θὰ κινήθει καὶ νὰ γίνουν διαπιστώσεις σχετικὰ μὲ τὰ εὐπαθῆ σημεῖα πὺ παρουσιάζουν οἱ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ὀργανώσεις τῶν σημερινῶν κρατῶν, ἐκεῖνα δηλαδὴ πὺ θὰ δοκιμασθοῦν σκληρότερα ἀπὸ τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο.

Μὲ τὴν ἐλπίδα, λοιπόν, ὅτι δὲν θὰ ἐπισυμβεῖ τὸ πυρηνικὸ ὀλοκαύτωμα πὺ φο-

(1) «Machines» τοῦ Robert O' Brien. Ἔκδοση Time-Life International, 1972.

(2) «Populations, Espèces et Evolution» τοῦ Ernst Mayr, ἐκδ. Hermann, 1974.

βοούνται όλοι σήμερα και ότι ή πορεία του κόσμου θά συνεχισθεί με όσο γίνεται περισσότερο ειρηνικές προϋποθέσεις, είναι δυνατό νά λεχθούν τά έόπιενα:

Από τήν έποχή πού οί άνθρωποι, τά λογικά αυτά όντα, κατασκεύασαν μηχανές, πού είναι σέ θέση νά μεταδίδουν λογικές σκέψεις, νά τις έπεξεργάζονται και νά τις άποθηκεύουν, άποτελούν μαζί με τις μηχανές τους, ένα είδος «συμβιωτικής ομάδας», όπως θά τήν άποκαλούσαν οί βιολόγοι. Καί ή εξέλιξη αυτής τής ομάδας θά χαρακτηρίζεται πολύ έντονα από τήν άλληλεπίδραση ανθρώπου - μηχανής. Η εξέλιξη αυτή θά έχει ένα διαρκώς έπιταχυνόμενο ρυθμό — πού όπως διαφαίνεται — θά ξεπερνά τήν προσαρμοστικότητα του ανθρώπου. Γι' αυτό είναι άναγκαίο νά μπορεί ο άνθρωπος νά έλέγχει τον ρυθμό σ' αυτήν τήν εξέλιξη. Η έπιστημονική ανακάλυψη έρχεται κατά τρόπο άπρόβλεπτο και κανείς δέν μπορεί νά τήν έμποδίσει νά έρθει. Όμως ή μετουσίωσή της σέ τεχνολογική έφαρμογή έξαρτάται από τά υλικά μέσα και τó διανοητικό δυναμικό πού θά διατεθούν γι' αυτή. Καί ή κατανομή των υλικών μέσων και τής άπασχολήσεως των έπιστημόνων είναι κάτι πού τó άποφασίζουν οί κυβερνήσεις, δηλαδή ή πολιτική έξουσία. Καί γιά νά μπορεί ή πολιτική έξουσία νά κάνει τήν σωστή κατανομή δυνάμεων, θά πρέπει νά μπορεί νά έμβιβάζει στήν σημασία και στις έπιπτώσεις μιås τεχνολογικής καινοτομίας πού προτείνεται. Έδώ όμως γίνεται φανερό ότι μιå τέτοια έμβιβάζηση άπαιτεί ειδικευμένους και ίκανούς έπιστήμονες με δλοκληρωμένη σκέψη και με υγιείς άρχές. Είναι δυνατόν νά γίνει αυτό με τήν σημερινή πολιτική δόμηση των κρατών και των χωρών του κόσμου και μέσα στα θεσμικά πλαίσια πού υπάρχουν σήμερα;

Ασφαλώς όχι! Καί γι' αυτό, ή σημερινή ανθρωπότητα περιπίπτει από έκπληξη σέ έκπληξη, έπειδή ή μονομέρεια των ειδικών δέν τους έπιτρέπει νά φθάσουν σέ έγκαιρη πρόσβλεψη των έπιζημιών παραπροϊόντων τής τεχνολογίας και νά μεθοδεύσουν τήν σωστή αντιμετώπισή τους. Οί πολιτικοί πάλι, δέν είναι οί ειδικοί

πού θά μπορούσαν νά προΐδουν τις δυσμενείς έπιπτώσεις και νά προετοιμάσουν με τήν νομοθεσία τά μέσα γιά τήν πρόληψη του κακού.

Συνήθως ή νομοθεσία θεσπίζεται όταν τó κακό έχει πιά γίνει, όπως ακριβώς έχει συμβεί και με τήν ρύπανση του περιβάλλοντος.

Μιå έναλλακτική λύση σ' αυτή τήν κατάσταση είναι ή ά ξ ι ο κ ρ α τ ί α, με τήν έννοια νά συγκεντρωθεί ή έξουσία στα χέρια των ίκανών και ιδιοφυών. Προβάλλει όμως τώρα τó έρώτημα αν σ' αυτή τήν λύση του συνδυασμού τής πολιτικής έξουσίας με τήν διανοητική ύπεροχή, υπάρχει κάτι πού νά είναι ούσιαστικά καλλίτερο από τον συνδυασμό τής έξουσίας με τήν κοινωνική θέση — όπως γινόταν μέχρι σήμερα — μιå θέση πού είτε άποκτήθηκε άκοπα γιά λόγους καταγωγής, είτε με έπιβολή δια τής βίας, είτε χάρις στον πλούτο;

Τόσο ο ένας συνδυασμός, όσο και ο άλλος, άποτελούν κάποια είδη άριστοκρατίας πού έχει μέσα της έγγενή μιάν αυτοπεποίθηση γιά τήν ικανότητά της νά διοικεί τους άλλους, μαζί με όλη τήν αλαζονεία πού μιå τέτοια αυτοπεποίθηση συνεπάγεται (3).

Μιå άλλη έναλλακτική λύση, είναι νά κάμουμε τήν δημοκρατία ίκανή νά επιβιώσει αναπτύσσοντας τήν σοφία και τήν κρίση κάθε πολίτη με δικαίωμα ψήφου. Αυτό σημαίνει προσπάθεια όχι μόνο γιά τήν ακριβή πληροφόρηση του πολίτη αλλά και γιά τήν καλλιέργεια τής ικανότητάς του νά άποδέχεται, νά έπεξεργάζεται και νά κρίνει σωστά τήν πληροφορία πού έλαβε. Οί πολίτες με δικαίωμα ψήφου χρειάζεται νά έχουν διδαχθεί πώς νά αντιμετώπιζουν άπρόβλεπτες έπιλογές και όχι μόνο νά ανταποκρίνονται με τον παραδοσιακό τρόπο πού ήξεραν ως τώρα στις προτάσεις πού τους γίνονται.

Χρειάζεται ακόμα νά είναι οί πολίτες ίκανοί νά βεβαιώνονται, ότι οί εκπρόσωποι πού εκλέγονται γιά τά νομοθετικά σώ-

(3) «The Computerized Society» των James Martin & Adrian Norman εκδ. Pelican Book, 1973.

ματα δὲν εἶναι τυφλὰ φερέφωνα κοιμη-
τικῶν γραμμῶν καὶ πολιτικῶν σκοπιμότη-
των, ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲ προσωπικότητα
ποῦ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἀντιμετωπι-
ζοῦν τὶς ἀλλαγές ποῦ ἔρχονται ὄχι μὲ τὴν
τυφλὴ προσήλωσιν στὸ δόγμα «ὅ,τι νεώ-
τερο καὶ καλλίτερο» οὔτε μὲ μιὰν ἄγωνα
ἐναντίωση, ἀλλὰ ἐπιβάλλοντας μὲ δημι-
ουργικὸ τρόπο τὸν ἔλεγχό τους πάνω στὶς
ἀλλαγές καὶ δίνοντας σ' αὐτὲς τὴν σωστὴ
κατεύθυνση.

Εἶναι ἀκόμη ἀναγκαῖο νὰ κατανοηθεῖ
ὅτι ἡ τεχνολογία ἔχει μέσα της τὸ στοι-
χεῖο τοῦ «μὴ ἀναστρεψίμου». Ἡ ἱστορία
δείχνει, ὅτι κάθε τεχνολογικὴ κατάρτη-
ση ποῦ ὁ ἄνθρωπος πραγματοποιήσῃ, τὸν
ἀκολουθεῖ σὰν τὴν σκιά του. Ὅποια κι
ἂν εἶναι τὰ δυσάρεστα παρα-προϊόντα της,
ὁ ἄνθρωπος δὲν τὴν ἀποχωρίζεται. Τὸ
μόνο ποῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ εἶναι ἡ ἔγκαιρη
πρόβλεψη. Καὶ ἀντιμετώπισή τους. Κι
ἂν ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι μιᾶς χώρας στὸ
ἔπακρο προοδευμένης ἔφθαναν στὸ σημεῖο
νὰ ποῦν: «ἔχομε ὅ,τι χρειαζόμαστε καὶ
δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσωμε τίποτε ἄλ-
λο στὶς τεχνολογικὲς μας καακτήσεις», ἡ
πίεση γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν μέσων ἀ-
μύνης γιὰ τὴν χώρα τους καὶ γιὰ τὴν
διατήρηση τῶν κεκτημένων, θὰ τοὺς ὑπο-
χρέωνε νὰ συνεχίσουν τὶς τεχνολογικὲς
ἐξελιξεις. Οἱ κοινωνιολόγοι, βλέποντας μὲ
σκεπτικισμό τὴν ἀδιάκοπη ἐπιτάχυνση
στὴν ἐξέλιξη τῆς τεχνολογίας καὶ διαπι-
στώνοντας ὅτι ἔχει ἤδη ξεπεραστεῖ ἡ ἱκα-
νότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσαρμοθεῖ σ'
αὐτή, συνιστοῦν κάποιο μετριασμό στὴν
ἀχαλίνωτη αὐτὴ πορεία. Ὅμως οἱ οἰκο-
νομολόγοι ποῦ βλέπουν στὴν τεχνολογία
τὸ μέσον γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνοδοῦ ἔχουν
ἀντίθετη γνώμη.

Καὶ στὴν ἐποχὴ μας —δυστυχῶς ἢ εὐ-
τυχῶς— αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ βαρύνουσα.

Τὰ ἐπόμενα 50 χρόνια

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα καὶ πάντοτε μὲ
τὴν προϋπόθεση ὅτι ἡ εἰρήνη θὰ διαφυ-
λαχθεῖ, οἱ ἐπόμενες ἐξελιξεις φαίνονται
πιθανές μέσα στὰ 50 χρόνια ποῦ θὰ ἐπα-
κολουθήσουν ἀπὸ σήμερα:

—Βελτίωση στὴν ποιότητα ζωῆς τοῦ
ἀνθρώπου, καλλίτερες ποιότητες τροφίμων,
περισσότερες ἀνάσεις.

—Μείωση τῶν ὥρων ἐργασίας γιὰ τὴν
ἐξασφάλιση τῶν μέσων γιὰ τὴν ἐπιβίωση
καὶ αὐξηση τοῦ χρόνου ποῦ θὰ διατίθεται
γιὰ ψυχαγωγία, ἐπιμορφωτικὸς σκο-
πούς, σωματικὴ ἀγωγή, ἐρασιτεχνικὲς ἐ-
πιδόσεις.

—Καθιέρωση διδασκαλίας στὰ σχολεῖα
γιὰ τὴν καλὴ χρησιμοποίηση τοῦ χρόνου
ποῦ θὰ περισσεύει ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπαγγελ-
ματικὴ ἀπασχόληση.

—Μὲ τὴν μείωση τῶν ὥρων βιοποριστι-
κῆς ἐργασίας θὰ γίνῃ δυνατὴ σὲ μεγά-
λῃ κλίμακα ἡ διαφοροποίηση τῶν ὥρων
μετακινήσεως τῶν ἐργαζομένων ποῦ ἀνή-
κουν σὲ διάφορες εἰδικότητες μὲ ἀποτέ-
λεσμα νὰ μειωθοῦν ἢ καὶ νὰ καταργηθοῦν
οἱ κυκλοφοριακοὶ συνωστισμοί.

—Ἡ ἀνάπτυξη τῶν τηλεπικοινωνια-
κῶν μέσων καὶ ἡ διάδοση τῶν διασυνδε-
δεμένων δικτύων ἠλεκτρονικῶν ὑπολογι-
στῶν θὰ περιορίσουν ἀκόμη περισσότερο
τὶς ἀνάγκες μετακινήσεως τῶν ἐργαζομέ-
νων. Σὲ μιὰ κοινωνία ποῦ θὰ ἔχει ἀνα-
πτύξει τὰ μέσα αὐτὰ σὲ ἐπαρκὴ βαθμὸ,
πολλές κατηγορίες ἐργαζομένων θὰ μπο-
ροῦν νὰ διεκπεραιώνουν τὸ ἔργο τους χω-
ρὶς νὰ μετακινουῦνται ἀπὸ τὸ σπίτι τους
περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἢ δύο φορές τὴν ἑ-
βδομάδα.

—Εἶναι ἐνδεχόμενο, μὲ τὴν πρόοδο τῆς
ιατρικῆς, τῆς βιοχημείας καὶ τὶς χημι-
κῆς τεχνολογίας νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ μέση δι-
άρκεια ζωῆς τῶν ἀνθρώπων πέρα ἀπὸ τὸ
ὄριο τῶν 100 ἐτῶν καὶ νὰ αὐξηθεῖ ση-
μαντικὰ τὸ ποσοστὸ τῶν ἡλικιωμένων κα-
τοίκων τῆς γῆς.

—Ἴσως ἡ τεχνολογία νὰ ἐπιτρέψει σὲ
κάποιο βαθμὸ ἀκόμη καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν
καιρικῶν συνθηκῶν. Ἄς εὐχηθοῦμε καὶ
ἄς ἐλπίσωμε ὅτι ὁ ἔλεγχος αὐτὸς δὲν θὰ
ἀσκειται ἀπὸ τὶς προηγμένες τεχνολογι-
κὰ χῶρες μὲ τρόπο ποῦ νὰ ζημιώνει τὶς
λιγώτερο ἀνεπτυγμένες καὶ περισσότερο
πτωχές.

—Πιθανότητα ὑπάρχει ἀκόμα νὰ ἀνα-
πτυθοῦν ἠλεκτρονικὰ καὶ χημικὰ μέσα
ποῦ νὰ ἐπιδρῶν ἐπάνω στὴν συγγινησια-

κή σφαίρα του ανθρώπου και να θεραπεύουν διάφορες ασθένειες.

— Έπανάσταση αναμένεται να σημειωθεί στον τομέα των ηλεκτρονικών υπολογιστών: τα έτοιμα κυκλώματα για την αποθήκευση και επεξεργασία πληροφοριών μπορεί να γίνουν τόσο φθηνά, όσο είναι σήμερα τα διάφορα είδη από πλαστικό. Αυτό θα συντελέσει στο να αποκτήσει ή κάθε οικογένεια ένα «σπιτικό ηλεκτρονικό υπολογιστή» (home computer) που να κρατάει τους λογαριασμούς και να είναι πολύτιμος βοηθός σε μεγάλο πλήθος χρήσεων.

— Δεν αποκλείεται να κατορθωθεί και άμεση επικοινωνία ανθρώπου - ηλεκτρονικού υπολογιστού με όμιλία ή ακόμη και μόνο με σκέψη, χάρη στα ραδιοκύματα που εκπέμπει ο ανθρώπινος εγκέφαλος.

— Τα παιδιά θα μαθαίνουν άμεσα να επικοινωνούν με τις υπολογιστικές συσκευές του σπιτιού τους, να χειρίζονται και τερματικά συστήματα που θα τα φέρνουν σε επικοινωνία με μεγάλους υπολογιστές για ψυχαγωγία ή για μάθηση, εϋθύς μόλις μάθουν να μιλούν και να συνεννοούνται με τους γονείς τους. Θα μαθαίνουν ακόμα να γράφουν προγράμματα για τους υπολογιστές, εϋθύς μόλις μάθουν τις πρώτες έννοιες της αριθμητικής...

— Μεγάλο πλήθος τελειοποιήσεων αναμένεται σε κάθε είδος αυτορρυθμιζομένων και αυτοελεγχόμενων μηχανισμών.

— Οι δυσοφόροι τηλεπικοινωνίας θα γνωρίσουν μεγάλη ανάπτυξη. Θεωρείται δυνατό να υπάρξει έκτεταμένο σύστημα τηλεπικοινωνιακών δορυφόρων που να κάνει δυνατή την έκπομπή τηλεοπτικών προγραμμάτων με παγκόσμια λήψη.

Το πιο προχωρημένο μέλλον

Ο Alvin Toffler (*), τολμηρός δραματιστής του μέλλοντος, που δίδαξε ως επι-

(4) «The Third Wave» του Alvin Toffler εκδ. Bantam Books, 1981.

σκέπτης καθηγητής (visiting professor) στο πανεπιστήμιο Cornell των Η.Π.Α. διαβλέπει μετακίνηση των δραστηριοτήτων του ανθρώπου σε άλλα πεδία και νέες τεχνολογίες. Για τον συγγραφέα αυτόν, το πρότυπο της εκβιομηχανισμένης κοινωνίας όπως την γνωρίζουμε σήμερα με τα βαριά μηχανήματα, την αδιάκοπα αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας, με την ρύπανση και τα καταστρεπτικά της επακόλουθα, με τις πόλεις - τέρατα όπου διαβιώνουμε έχει φθάσει πιά στην δύση του. Ένας καινούργιος κόσμος ανατέλλει — είμαστε κιάλας θεατές της ανατολής αυτής — όπου η χρήση της ενέργειας θα γίνεται με μεγαλύτερη απόδοση, ή ρύπανση θα καταπολεμηθεί αποτελεσματικά, οι άνθρωποι θα κατοικούν σε μικρότερες σε έκταση πόλεις και οικισμούς, με φως, καθαρό αέρα, ήλιο, που θα ταιριάζουν πολύ καλλίτερα στον ανθρώπινο χαρακτήρα. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα ζευχθούν σε ευρεία κλίμακα για την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών του κόσμου, χωρίς διατάραξη της ισορροπίας του περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων.

Τα πεδία προς τα οποία η ανθρώπινη δραστηριότητα θα κατευθυνθεί είναι τα ακόλουθα τέσσερα:

— Ο κόσμος των ηλεκτρονικών υπολογιστών και της κυβερνητικής.

— Το διάστημα.

— Τα βάθη των ωκεανών.

— Η βιομηχανία των γονιδίων.

Στο επόμενο τεύχος θα αναπτυχθούν οι νέες προοπτικές που ανοίγονται και οι τρόποι για την αποφυγή των αρνητικών επιπτώσεων που μπορεί να εμφανισθούν.

Ι. Γ. ΞΥΝΟΠΟΥΛΟΣ

Μηχανολόγος - Ηλεκτρολόγος Ε.Μ.Π.
Καθηγητής Σχολής Μηχ/κών Ύεροπορίας

Η ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ

‘Ο Πλάτων τοποθετεί τὴ σωφροσύνη στὴν πρώτη γραμμὴ μεταξὺ τῶν ἀρετῶν.

Σώφρων εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ σκέπτεται καὶ συμπεριφέρεται μὲ σύνεση, σωστά. Ἡγεμονικὸς νοῦς χαρακτηρίζει τὴ συμπεριφορὰ του. Τὸ ἀντίθετο, ὁ ἄφρων δὲν φέρεται σωστά οὔτε στὸν κόσμον οὔτε στὴν οἰκογένειά του οὔτε στὸν ἑαυτό του.

‘Ο σώφρων παραμένει σώφρων κάτω ἀπὸ ὄλες τὶς συνθήκες καὶ περιστάσεις. Πῶς φέρεσαι ὅταν ἔχῃς δύναμη στὰ χέρια σου; Πῶς φέρεσαι τὴ δύσκολη ὥρα; Τὴν ὥρα τῆς χαρᾶς; Τὴν ὥρα τοῦ φόβου; ‘Όταν εἶσαι ἐλεύθερος; ‘Όταν ἔχῃς εἰρήνη;

Σκεπτόμαστε — καὶ πόσα δὲν σκεπτόμαστε στὰ χρόνια τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς! Περιμέναμε τὴν ἀπελευθέρωση γιὰ νὰ κάνουμε τόσα πράγματα. Θὰ γινοῦμαστε, λέγαμε, πὺ συνέτοί, πὺ προσεκτικοί, πὺ δίκαιοι, πὺ σωστοί. Θὰ ἀποφεύγαμε ὄλες τὶς σπατάλες, θὰ συγκεντρώνουμε τὴ σκέψη μας, τὶς προσπάθειες καὶ τὶς δυνάμεις μας στὸ νὰ κάνουμε τὸν κόσμον δικαιοῦτερο καὶ ἀνθρωπινότερο. Πρὸ πάντων, θὰ δίναμε περισσότερο νόημα στὴ ζωὴ μας, θὰ χαιρόμαστε καὶ θ’ ἀξιοποιούσαμε τὴν ἐλευθερία.

Ἄς μὴν εἰπῆ κανεὶς ὅτι ἐκμεταλλευθήκαμε σωστά τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ὡς σήμερα. Ἄρκει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὶς πρώτες σελίδες τῶν ἐφημερίδων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γεγονότα βίας καὶ ἀναταραχῆς σ’ ὅλον τὸν κόσμον, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἱστορίες τῆς μοναξιάς, τῶν φόβων καὶ τῆς ἀναταραχῆς τῶν ἀτόμων, συνήθως φαντάζον, σὲ μεγάλες διαστάσεις, οἱ φωτογραφίες ἐγκλημάτων, τοξικομανῶν, ἐκφυλισμένων τύπων. Κι’ αὐτό, ὅταν γίνονται καὶ στὸν τόπον μας, ἀλλὰ καὶ παντοῦ στὸν κόσμον, τόσα γεγονότα ποὺ ἀξίζουν νὰ προβληθοῦν καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστοι δείχνουν νὰ ἐνδιαφέρονται.

Ἡ σωφροσύνη σημαίνει πρῶτα ἐπίγνωση. Καλὴ γνώση δηλαδὴ τοῦ ἑαυτοῦ μου

καὶ τῶν δυνατοτήτων μου, τῶν πραγμάτων καὶ τῆς καταστάσεως, τοῦ ἄλλου καὶ τῶν ἄλλων!

Ἡ ἀξιολόγηση καὶ ἡ δημιουργία κριτηρίων γιὰ τὴν ἀξιολόγηση εἶναι τὸ δεύτερο σκαλοπάτι. Πρὸ πάντων μία ὁδηγὸς παράσταση, ὁ «ἰθύνων νοῦς», κατευθύνει τὴ δραστηριότητα τοῦ συνετοῦ ἀνθρώπου.

Παράδειγμα: Θέλω νὰ μορφωθῶ. Κάτι ποὺ ἀπαιτεῖ πολὺν κόπο, προσπάθεια, πολλὴ θέληση, θυσίες. Δὲν θὰ κάνω ὅ,τι χρειάζεται καὶ δὲν θὰ εἶναι ἀποδοτικὴ ἢ προσπάθειά μου, ἂν δὲν ξέρω γιὰ τὴν θέλω τὴ μόρφωση. Τὴν θέλω γιὰ ν’ ἀποκτήσω χρήματα; Γιὰ νὰ ἱκανοποιήσω τὴ φιλοδοξία, τὴ δική μου καὶ τῶν γονέων μου; Τὴν θέλω γιὰ νὰ εὐρύνω τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ καταλάβω καλύτερα τὸν κόσμον καὶ τὸν πολιτισμό; Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ βοηθήσω τοὺς ἀνθρώπους; Γιὰ νὰ συμμετέχω μὲ ἐνδιαφέρον στὴ ζωὴ; Ἐνα ἀπ’ αὐτὰ ἢ κάποια ἀπ’ αὐτὰ, τοποθετημένα σὲ μία σειρά, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία ποὺ τοὺς ἀποδίδω, θὰ μοῦ δώσουν τὴν ὁδηγὸ παράσταση. Θὰ εἶναι τόσο καλύτερη καὶ ἀποδοτικότερη ἢ δραστηριότης μου, ὅσο καλύτερα ἀξιολόγησα καὶ ὅσο πιστότερα ἀκολουθῶ αὐτὴ τὴν ὁδηγὸ παράσταση.

Μία συμπεριφορὰ χωρὶς ὁδηγὸ παράσταση ἢ μὲ ἄσχημα διαλεγμένη ὁδηγὸ παράσταση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συνετὴ· εἶναι ἀλλοπρόσαλλη, ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν τύχη, τὶς διαθέσεις, τὶς περιστάσεις.

Ἐνοποιοῦσα φιλοσοφία
ζωῆς.

‘Ο Allport⁽¹⁾, καθορίζοντας τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὀριμότητος ὁμιλεῖ γιὰ μιὰ ἐνοποιοῦσα φιλοσοφία ζωῆς.

Ἐνα ἄτομον, λέγει, 20, 30 ἢ ἀκόμη 70 ἐτῶν δὲν εἶναι ἀπαραίτητος μιὰ ὀριμη προσωπικότης. Πράγματι, ἡ χρονολογικὴ

(1) Gordon W. Allport: «The individual and his religion», New York, 1950.

ηλικία είναι πολύ φτωχό μέτρο για την ψυχική και συναισθηματική ώριμότητα. Τα κριτήρια της ωριμότητας θα πρέπει να είναι περισσότερο αντικειμενικά. Πρώτον απαιτείται ποικιλία ψυχικών ενδιαφερόντων, τα όποια αφορούν ιδεατά αντικείμενα και αξίες πάνω από το πεδίο των εγωκεντρικών επιθυμιών. Έαν δέν ἔχη ξεφύγει κάποιος από τὸ πεδίο τῶν ἀμέσων ὀρμῶν καὶ τῶν ἐκάστοτε «κατὰ τὸ δοκοῦν» ἐπιθυμιῶν, ἡ ζωὴ του μικραίνει ἐκδηλα καὶ γίνεται παιδαριώδης. Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ἡ ἰκανότης νὰ ἀποκτᾷ ἀληθινὰ κριτήρια καὶ στὴ συνέχεια ἱκανοποιητικὰ κίνητρα γιὰ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἔχη ἐπίγνωση. Τὸ ἄτομο μὲ ἐπίγνωση χαίρεται νὰ πορεύεται τὸ δρόμο πού αὐτὸ ἐδιάλεξε, νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ κατακτᾷ συνεχῶς ἔδαφος. Τέλος, αὐτὸς ὁ ἄρτιος ἄνθρωπος, πού θέλει νὰ εἶναι σῶφρων, ἔχει πάντοτε μία ἐνοποιούσα φιλοσοφία τῆς ζωῆς, πού θὰ τὸν ἐμπνεύσει στὴ διαμόρφωση τῆς σωστῆς κοσμοθεωρίας. Ἀλλά, χωρὶς τὴν κατεύθυνση καὶ τὴ συνέπεια πού προσφέρει κάποιος κυρίαρχο ἐνοποιῶν σχέδιο, ἡ ζωὴ μοιάζει κομματιασμένη καὶ χωρὶς σκοπὸ.

Αὐτὰ τὰ τρία χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς σωφροσύνης δέν εἶναι ἀυθαίρετα. Ἐπελέγησαν, διότι ἀντιπροσωπεύουν τὶς τρεῖς πρωταρχικὲς λεωφόρους τῆς ἐξελιξέως, πού εἶναι ἀνοικτὲς σὲ κάθε ἀνθρώπινο ὄν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀναπτύξεώς του: τὴ λεωφόρο τῶν εὐρυνομένων ἐνδιαφερόντων, τὴ λεωφόρο τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως καὶ τὴ λεωφόρο τῆς ὀλοκληρώσεως γιὰ χάρι τῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

Ἡ σωφροσύνη συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ παρακολουθήσωμε διάφορα στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν τὴ δραστηριότητα τοῦ συνετοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ αὐτοματισμοὶ εἶναι βοηθητικὰ μέσα γιὰ τὴν ἐξοικονόμηση τῶν δυνάμεων. Τὸ πρόγραμμα, ἓνα μέσο μεγάλης ἀξίας, δέν πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρὸ, χωρὶς ἐλαστικότητα· πάντοτε θὰ ἔχη τὴ δυνατότητα ὁ σῶφρων ἄνθρωπος νὰ τὸ μεταβάλλη, ὅταν βλέπη ὅτι αὐτὸ ἀπαιτεῖται.

Ἐ συνετὸς ἄνθρωπος δέν προχωρεῖ ἀνε-

ξέλεγκτα. Θὰ ἔχη ἀναστολές, συχνά, πολὺ συχνά. Ἀναστολές ὁμως πού θὰ τὸν κάνουν μόνο νὰ ἐλέγξη καὶ νὰ διορθῶνῃ τὸ δρόμο πού ἀκολουθεῖ, τὶς ἀτόψεις τοῦ ἀκόμη, ὄχι ν' ἀποσύρεται καὶ νὰ παραιτῆται. Παράλληλα, μαζί μὲ τὶς ἀναστολές, γιὰ τὸ συνετὸ ὑπάρχουν πάντοτε ἀντίρροπες δυνάμεις, π ρ ο τ ρ ο π έ ς, πού τὸν ἀναπτερόνουν.

Ἡ π ρ ὀ β λ ε ψ η εἶναι ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς σωφροσύνης. Κι' ἐδῶ μὲ μέτρο, ὄχι σὲ σημεῖο πού ν' ἀναστέλλη κάθε δραστηριότητα, γιὰ λόγους διήθεν συνέσεως, ἀλλὰ τοῦλάχιστον, ὅσο χρειάζεται γιὰ ν' ἀποφεύγονται κίνδυνοι πού εἶναι δυνατόν νὰ προβλεφθοῦν.

Σὲ μεγαλύτερη κλίμακα, ἡ ἔλλειψη προβλέψεως ταισπωρεῖ καὶ βάζει σὲ κίνδυνο ἓναν μεγάλο ἀριθμὸ ἀτόμων· τὸ κυκλοφοριακὸ, τὸ νέφος, τὸ οἰκιστικὸ, πού κάνουν τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων νὰ πνίγονται, ν' ἀσφυκτιοῦν, δείχνουν πόσο ἡ ἔλλειψη προβλέψεως εἶναι καταστρεπτικὴ.

Ἐ σῶφρων ὄχι μόνον προβλέπει, ἀλλὰ καὶ δ ι ο ρ θ ῶ ν ε ι. Πολλὲς φορές ἔχει ἀναφερθῆ πόσο εἶναι δείγμα ὀριμότητος ἡ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἰκανότητά του νὰ διορθῶνῃ καὶ ἐπανορθῶνῃ.

Τὸ νὰ κλαίμε ἐπάνω στὰ λάθη μας καὶ νὰ μηρυκάζωμε, δέν ὀδηγεῖ πουθενά· χειροτερεῖ μόνον τὰ πράγματα. «Διορθῶνω, ἐπανορθῶνω, ὅσα δέχονται διόρθωση, ἀλλάζω στάση καί... προχωρῶ. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, προσπαθῶ νὰ μὴν ἐπαναλάβω τὰ σφάλματά μου καὶ τὰ θυμᾶμαι μόνον ὅταν τὰ βλέπω στους ἄλλους», γιὰ νὰ τοὺς κρίνω ἐπεικῶς.

Τὸ μ έ τ ρ ο, παντοῦ, στὰ λόγια, στὶς πράξεις, στὰ συναισθήματα, στὶς ἐκδηλώσεις, εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς σωφροσύνης. Ἐ σῶφρων ἄνθρωπος δέν ξεφεύγει σὲ ὑπερβολές οὔτε πρὸς τὰ ἄνω οὔτε πρὸς τὰ κάτω.

Εἶναι φυσικὸ νὰ κυμαίνεται τὸ ἀνθρώπινο θυμικὸ· μερικὲς ἡμέρες βρισκόμαστε σὲ εὐφορία, εἴμαστε ἔτοιμοι γιὰ τὰ πάντα· ἄλλοτε βυθιζόμαστε στὴν ἀδράνεια, σὲ μελαγχολία. Ἡ σωφροσύνη βοηθεῖ αὐτὲς τὶς διακυμάνσεις νὰ μένουν σὲ φυσιολογικὰ ὄρια. Στὶς βεβαιώσεις πού ζητοῦν πολλὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τοῦ ἐξωτερικοῦ

για να δεχθούν ένα φοιτητή υπάρχει και το έρώτημα, εάν ο υποψήφιος είναι συναισθηματικά σταθερός. Η ψυχική και συναισθηματική σταθερότης είναι προϋπόθεση για να μπορέσει να προχωρήσει κανείς.

Μέτρο στην ψυχική διάθεση, μέτρο στη δραστηριότητα. Να μην είναι ούτε υπέρμετρο ούτε υποτονική. Έτσι καταλαβαίνομε το λόγο της Γραφής «μη υπερφρονεῖν ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν». Τὸ μέτρο μᾶς τὸ ζωντανεῖ ἢ εἰκόνα τοῦ νεροῦ ποῦ κυλᾷ ὀμαλὰ καὶ ἀρδεύει μία μεγάλη ἔκταση. Δὲν εἶναι οὔτε ἡ πλημμύρα οὔτε τὸ τέλμα.

Ὁ σὸφρων ἄνθρωπος δὲν διστάζει, μᾶλλον ἐπιδιώκει, νὰ ζητῆ συμβουλὴ ἀπὸ καταλλήλους συμβούλους. Σὲ μία δύσκολη στιγμή, ἢ πρὶν νὰ πάρῃς μία σοβαρὴ ἀπόφαση, ὅταν εἶσαι ὀργισμένος, πικραμένος, μὴ μένης μόνος. Μάθε νὰ ρωτᾷς. Ποῖόν; Ἀλλὰ μήπως σωφροσύνη δὲν εἶναι καὶ τὸ νὰ διαλέγω τὸ περιβάλλον μου;

Ὁ σὸφρων παίρνει τίς κρίσιμες ἀποφάσεις του σὲ στιγμὲς τῆς ζωῆς του ποῦ βρίσκεται σὲ ἀμυή, ὄχι ὅταν εἶναι πεσμένος, ὅταν βρίσκεται σὲ σύγχυση.

Ἡ εἰκόνα τοῦ πολικοῦ ἀστέρος καὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνῃς ποῦ στρέφεται πάντα σ' αὐτόν, εἶναι χρησιμώτατη στὸν καθημερινὸ βίον. Ὁ σὸφρων ἄνθρωπος ἔχει ἕναν πολιτικὸ ἀστέρα καὶ μία πυξίδα ποῦ δὲν παύει νὰ παρακολουθῆ. Πολλὲς φορὲς χρειάζεται νὰ διορθῶνῃ τὴν πορεία του.

Σωφροσύνη σημαίνει: Νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος γνώσεις. Νὰ καλλιεργῆ τὸν ἑαυτό του. Νὰ σταθμίῃ. Νὰ ἔχῃ κριτήρια καὶ ν' ἀποβλέπῃ σὲ μελλοντικὸ ἀποτέλεσμα ποῦ ὀδηγεῖ στὴν πρόοδο.

Στὸ «Φαίδωνα» τοῦ Πλάτωνος ἐμφανίζεται ὁ Σωκράτης ψάχνοντας νὰ βρῆ ἀπὸ ποῦ νὰ πιασθῆ. Ἀνέτρεξε στοὺς Ἐλεάτες, στοὺς Ἴωνες φιλοσόφους... στὸ τέλος ἀρπάχτηκε ἀπὸ μία ἔννοια ποῦ τὴν πρωτοέδειξε ὁ Ἀναξαγόρας. Ὁ «ἰθύνων νοῦς» γιὰ τὸν Ἀναξαγόρα εἶναι ὁ Δημιουργός, ποῦ ἔβαλε τάξη στὸ Σύμπαν γιὰ τὸ Σωκράτη,

ὁ ἰθύνων νοῦς ἔρχεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ δείξῃ τὴν ἡγεμονία τῆς ψυχῆς, ποῦ εἶναι ὀδηγός τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ μάθῃ νὰ ζῆ καὶ νὰ νικᾷ.

Γιὰ τὸ ἡγεμονικὸν ὀμιλεῖ καὶ ὁ στωϊκὸς Μάρκος Αὐρηλῖος: «Πῶς ἑαυτῷ χρῆται τὸ ἡγεμονικὸν ὁ ἄνθρωπος...».

Περιγράφει ὁ Ἰσοκράτης ποιούς θεωρεῖ πεπαιδευμένους ἄνθρώπους ἢ ἑλληνικὴ σοφία (Παναθηναϊκός).

«Πρῶτον μὲν καλῶ πεπαιδευμένους τοὺς καλῶς χρωμένους τοῖς πράγμασιν τοῖς κατὰ τὴν ἡμέραν περιπίπτουσι καὶ τὴν δόξαν ἐπιτυχῆ τῶν καιρῶν ἔχοντας καὶ δυναμένους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ στοχάζεσθαι τοῦ συμφέροντος· ἔπειτα τοὺς προπόντως καὶ δικαίως ὀμιλοῦντας τοῖς ἀεὶ πλησιάζουσι, καὶ τὰς μὲν τῶν ἄλλων ἀηδίας καὶ βαρῦτητας εὐκόλως καὶ ραδίως φέροντας, σφᾶς δ' αὐτοὺς ὡς δυνατὸν ἐλαφροτάτους καὶ μετριωτάτους τοῖς συνοῦσιν παρέχοντας· ἔτι τοὺς τῶν μὲν ἡδονῶν ἀεὶ κρατοῦντας, τῶν δὲ συμφορῶν μὴ λίαν ἠττωμένους, ἀλλὰ ἀνδρωδῶς ἐν αὐταῖς διακειμένους καὶ τῆς φύσεως ἀξίως ἢς μετέχοντες τυγχάνουσι. Τέταρτον ὅπερ μέγιστον τοὺς μὴ διαφθειρομένους ὑπὸ τῶν εὐπραγιῶν μηδὲ ἐξισταμένους αὐτῶν μηδὲ ὑπερηφάνους γινομένους ἀλλὰ ἐμμένοντας τῇ τάξει τῆ τῶν εὖ φρονούντων. Καὶ μὴ μᾶλλον χαίροντας τοῖς διὰ τύχην ὑπάρξασιν ἀγαθοῖς, ἀλλὰ τοῖς διὰ τὴν αὐτῶν φύσιν καὶ φρόνησιν αὐτοῖς γινομένοις. Τοὺς δὲ μὴ μόνον πρὸς ἕν τούτων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ταῦτα τὴν ἕξιν τῆς ψυχῆς εὐάρμοστον ἔχοντας, τούτους φημὶ καὶ φρονίμους εἶναι καὶ τελείους ἄνδρας καὶ πάσας ἔχειν τὰς ἀρετάς».

Ἄν μπορούσαμε στὴν Ἑλλάδα νὰ διαμορφώσωμε γενεὰ μορφωμένη μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ ἦταν μιὰ σπουδαία προσφορά στὴν παιδεία μας καὶ στὸ σύγχρονο ἀνθρωπισμό.

A. A. A.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ Ο ΣΑΛΠΙΓΚΤΗΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΙΩΝ ΑΕΙΩΝ

Καθώς μπαίνει ο Οκτώβρης κι ακούγεται από τώρα ο άχος της Πίνδου, πού τή φωτίζουν οί αστραπές κι οί φλόγες, νιώθουμε τή μορφή του Μπολέτη δεμένη με τὸ 40 και τούς αγώνες του.

Εἶναι ὁ μεγαλόπνοος ραψωδὸς τῆς ιστορικῆς αὐτῆς ἐποποιίας. Πῆρε τὸ μήνυμα τῆς Πίνδου και τὸ ἄκαμε σάλπισμα στις κορφές και στους κάμπους, στις Πολιτείες και στὰ χωριά, στους χρόνους και στους καιρούς. Πῆρε τὴ φωνὴ τοῦ 40, τὴν πνοὴ τῆς ἐποποιίας και τὴν ἔκαμε στίχους, τραγούδι κι ὁρμή, βροντὴ και μήνυμα, κι ὄραμα δημιουργίας τῶν καιρῶν πού ἔρχονται.

Γι' αὐτὸ ὁ Μπολέτης, ὁ Στέφανος Μπολέτης και γιὰ τούτη τὴ δημιουργία,

κέρδισε νὰ ἴναι στέφανος ἀπὸ δάφνες ἢ μνήμη του. Ἐκεῖ στις κορφές τῆς Πίνδου ἢ μορφή του, μέσ' ἀπ' τούς καινοὺς και τις φλόγες, μέσ' ἀπ' τις βροντές και τὴ λάμψη, σαλπίζει και με μάτια ὀρθάνοιχτα ἀτενίζει τὸ μέλλον τῆς Πατρίδας. Σαλπίζει και θὰ σαλπίζει πάντα:

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οί κορφές
κι' ἀντιλαοῦν τὰ καταράχια
πλαγιές βογγοῦν σπηλιές και θράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν οί φωτιές.

Ἄλλα δὲ σαλπίζει μονάχα μέσα στη χώρα, σαλπίζει στην Οἰκουμένη και φτάνει ὡς τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ μεγάλο μήνυμα τοῦ 40.

Ὁ κόσμος ὅλος ζῆ ξανά
τ' ἀθάνατα καινούργια κλέη
μιὰ φλόγα τὴν Ἑλλάδα καιεῖ
φαράγκια, λόγγους και βουνά.

Θυμίζει ἔτσι σ' ἐμᾶς και στὰ ἔθνη τὰ λόγια τοῦ Σέλεῦ, τοῦ μεγάλου Ἀγγλου ποιητῆ και φιλέλληνα, πού εἶπε γιὰ τὸ 21, τότε, πού βροντοῦσε τὸ καρνοφίλι: «Ἡ Ἑλλάδα ἄναψε μέσ' ἀπ' τις φλόγες τῆς μάχης τὴ δάδα και καταυγάει και πάλι τὴν Οἰκουμένη». Εἶναι ἡ φράση τοῦ Σέλεῦ, πού ταιριάζει και γιὰ τὸ ἔπος τοῦ 40 και γιὰ κάθε ἐποποιία τῆς Πατρίδας μας.

Και φτάνει στη συνέχεια ὁ Μπολέτης, στὰ ὕψη τῆς μεγάλης του ἔμπνευσης, γιὰ νὰ μᾶς πεῖ με τούς μεγαλόπνοους και βαρυσήμαντους στίχους αὐτοῦ τοῦ ποιήματος, πὼς ἡ λευτεριά τῆς γῆς εἶναι βγαλμένη ἀπ' τὴ θυσία τῆς Πίνδου, κι εἶναι οἶ νὰ μᾶς λέει, πὼς γι' αὐτὸ ὁ Ἑθνικός μας ὕμνος ἔγινε ἀπὸ τότες ὕμνος τῆς Οἰκουμένης. Και θὰ φροντοφωναῖε ὁ ποιητῆς

στά πέρατα τῆς γῆς, γιὰ τὸ μεγάλο τίτλο πού χάλκεψε ἡ Πίνδος στὴν Ἑλλάδα, μέσα στὴν παγκόσμια ἱστορία, καὶ θὰ πεῖ τὸ μεγάλο καὶ ἱερό τοῦτο λόγο:

Ἄπ' τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ τ' ἄγρια κόκκαλα βγαλμένη
σ' ὄλη τῆ Γῆ, στὴν Οἰκουμένη
χαίρε, ὦ χαίρε, λευτεριά.

Καὶ μόνο τούτη τῆ στροφῆ ἂν εἶχε γράψει ὁ Μπολέτσης, θὰ ἔταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν καταξιώσει ὡς μεγάλο ποιητὴ μέσα στὸν παγκόσμιο χῶρο. Γι' αὐτὸ μένει ἀναπάντητο τὸ ἐρώτημα, γιατί τοῦτο τὸ βαρυσήμαντο ποίημα ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τίς ποιητικὲς συλλογές του, κι εἶναι δημοσιευμένο μόνο στὶς «Ἀκτίνες» τὸ Νοέμβρη τοῦ 1948, μὲ τὸν τίτλο «Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές».

Δημοσιεύοντάς το ὅμως τὸ Νοέμβρη τοῦ 1948, πού ἦταν ἔτος κρίσιμης στιγμῆς γιὰ τὴν Πατρίδα, φωτίζει μὲ τοὺς στίχους του τὸ δράμα τῆς εἰρηνικῆς, τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδας πού ἔρχεται, φωτίζει μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους τὴν πορεία τῆς Ἑλλάδας λουσιμένης στὸ φῶς τοῦ Ἐυαγγελίου, πού θὰ σκορπίζει ὅμως μὲ τὴ δημιουργία τῆς ὁλόγυρα κι ὡς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, τούτη τῆ λάμψη. Γι' αὐτὸ τελειώνει τὸ ποίημά του σαλπίζοντας γιὰ τὸ δράμα πού ἀρχίζει νὰ γίνεται πραγματικότητα, ἀλλάζοντας γιὰ τὸ λόγο τοῦτο στὸν τελευταῖο στίχο τῆ λέξη «φωτιές» μὲ τὴ λέξη «ιαχές». Ἔτσι θέλει νὰ μᾶς πεῖ πὼς ἀπ' τὴ θυσία καὶ τὴ νίκη τῆς Πίνδου πηγάζει ἡ πνοὴ καὶ τῆς μεγάλης, τῆς καινούριας αὐτῆς δημιουργίας, πού ἀνθίσε τότε μέσα στὴ χώρα μας.

Μὲ τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι σὰ νὰ κλείνει τὴν πολύτιμη ποιητικὴ συλλογὴ του «Ραψωδία» (1946), κι εἶναι σὰ νὰ προσθέτει σ' αὐτὴ τὴ μεγαλόπνοη δημιουργία, στὸ τέλος, κι αὐτὸ τὸ ποίημα πού μέσα στὶς 33 στροφές του ἀνακεφαλαιώνεται τὸ νόημα κι ἡ πνοὴ τῆς «Ραψωδίας», γιατί ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς βρίσκονται μέσα σ' αὐτὲς τίς 33 μαστορικὲς στροφές, πού τίς ἀφιερώνει στὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνο τὸ θαυμάσιο τοῦτο ποίημα, πού εἶναι ἔξω ἀπ' τίς ποιητικὲς

συλλογές του καὶ βρίσκεται στὶς «Ἀκτίνες». Εἶναι πολλά, πάρα πολλά τὰ ποίηματα πού βρίσκονται μόνο στὶς «Ἀκτίνες» καὶ πού θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν μιὰ ἀκόμη ποιητικὴ συλλογὴ σὰ συνέχεια τῆς συλλογῆς «Θύρες αἰώνων». Τὸ σημαντικό αὐτὸ ἔργο θὰ μπορούσε, καλλίτερα θὰ ἔταν νὰ ποῦμε θὰ ἔπρεπε, νὰ τὸ ἐπιτελέσει ἡ «Δαμασκός», πού εἶχε τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν συλλογῶν: «Ραψωδία» καὶ «Θύρες αἰώνων» καί, μετὰ τὴν ἐκδημία του, τῆς συλλογῆς παιδικῶν ποιημάτων «Οἱ ἀσύνοροι κόσμοι τοῦ παιδιοῦ».

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ εἰπωθεῖ, ὅτι κι' ἐδῶ ἔρχεται ἓνα ἐρώτημα: γιατί ὁ ποιητὴς δημοσιεύει στὸ τεῦχος τοῦ Νοέμβρη τοῦ 48 τὸ ποίημα «Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές» καὶ στὸ τεῦχος τοῦ Ὀκτώβρη, πού ἦταν φυσικό νὰ μπεῖ, δημοσιεύει τὸ λυρικότατο ποίημα «Πορεία», πού εἶναι ἐπίσης ἐκπληκτικό, γιατί δὲν μπῆκε κι αὐτὸ σὲ καμμιά συλλογὴ του.

Μιὰ ἐξήγηση, πού ἴσως θὰ μπορούσε νὰ δοθεῖ στὸ πῶς πάνω ἐρώτημα, εἶναι ὅτι οἱ δύο ποιητικὲς συλλογές «Ραψωδία» (1946) καὶ «Ἐπιστροφή» (1948) ἀποτελοῦν πρωθύστερο σχῆμα. Κανονικά, ἀπὸ ἄποψη οὐσίας, θὰ ἔπρεπε νὰ προηγηθεῖ ἡ «Ἐπιστροφή» καὶ νὰ ἀκολουθήσει ἡ «Ραψωδία». Τὴ δεύτερη ὅμως τὴν προτάσσει γιατί τὸν συνεπαίρουν ἡ θύελλα κι οἱ φλόγες τοῦ 40 καὶ τὰ μεγάλα μηνύματα τῆς Πίνδου, γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας, καθὼς καὶ οἱ κατοπινοὶ ἀγῶνες καὶ ἡ γιγάντια προσπάθεια πού κάνει τὸ Ἔθνος γιὰ νὰ ἀνασυγκροτηθεῖ καὶ νὰ προχωρήσει. Αὐτὸν ὅμως τὸ χρονικὸ διαφθορισμὸ τῶν δύο συλλογῶν, ἄθελά του μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ Μπολέτσης, ἀλλάζοντας ἐδῶ ἀντικανονικὰ βέβαια ἀπὸ ἄποψη ἐπικαιρότητας (Νοέμβρης - Ὀκτώβρης) τὴ σειρά τῶν δύο ποιημάτων του καὶ δείχνοντας ἔτσι μὲ τούτη τὴ λεπτομέρεια, πὼς ἡ «Ἐπιστροφή» ἔπρεπε νὰ ῥθει πρὶν ἀπὸ τὴ «Ραψωδία».

Ὡστόσο αὐτὸ τὸ θέμα, πού μᾶς φέρνει ἔτσι μπροστὰ στὴν ποιητικὴ δημιουργία τοῦ Μπολέτση, προκαλεῖ ταυτόχρονα τὸ ἐρώτημα, πότε ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ Χριστιανικὸ Ἔργο ὁ Ποιητὴς. Ἐδῶ, παίρ-

νοντας από την άχνα των στίχων του, μπορώ να πώ, δέν ξέρω πότε ακριβώς έφτασε, άν ήταν αυγή, καταμεσήμερο, για δειλι, κι άν κράταγε στα χέρια του κοχύλι...

Πάντως ως ποῦμε, ότι ήρθε κάποιο πρωί με την αυγή σε τούτο τὸ στρατό τῆς ειρήνης, όπως τὸν ὀνόμαζε ὁ Βερίτης, ἕνας καινούριος κι ἄγνωστος πολεμιστῆς ψηλός, στητός, στεγνός, ἀσκητικός, ἡλιοψιμένος κι ἀγέρωχος, με χάλκινη φωνή κι μάτια πὸ ἀτένιζαν ὄραματα.

Ἦρθε κι αὐτός, σταλμένος ἀπ' τὸν Ἀρχηγό, φερμένος ἀπ' τὶς «λαγκαδιές τῶν στεναγμῶν» κι ἀπὸ τὶς «ἔρμες χῶρες τῶν λυγμῶν», ὅπως λέει ὁ ἴδιος στὸ ποίημα «Πορεία»:

Κι' ἔφυγες τότε μακρὰ, κόντρα στ'
ἀγιάζι τοῦ θοριὰ
κι κόντρα στοὺς κυκλῶνες.

Στῶν στεναγμῶν τῆ λαγκαδιά,
σκέλεθρα δέντρα κι κλαδιά
κι στῶν λυγμῶν τὶς ἔρμες χῶρες,
ἄστρο δὲ λάμπει πουθενά, κούφιος
καρδιές, μάτια κενά,
μαδοῦν τ' ἄνθη ἀμύριστα, πέφτουν
ἀγούρμαστες οἱ ὀπῶρες...

Ἔτσι χλωμός, δίχως μιλιὰ, μιὰν
ἀνοιξη, μιὰν ἀντηλιά
χρόνια κι χρόνια καρτεροῦσες.
Κι' ἦρθεν ἡ ἀνοιξη χρυσῆ, ἡ μᾶλλον
ἔφτασες ἐσὺ
στὴ νέα τούτην ἐποχή, πὸ τόσο
τὴν ποθοῦσες.

* * *

Ἦρθε λοιπὸν τότες ὁ Μπολέτης, κι ἄρ-
χισε νὰ λέει θριαμβικὸ τραγοῦδι, σὲ τούτη
τὴν ἀντάρα τῆς γιγάντιας ὀρμῆς, πὸ ἄ-
πλωνε ὀλόγυρά μας τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου
κι τὸ ἱερὸ μῆνυμα πὸ ἔφερνε στοὺς και-
ροὺς μας τὸ χριστιανικὸ τοῦτο Ἔργο. Κά-
θε του στίχος ἦταν ὀρμὴ κι φλόγα, σάλ-
πιγγας φωνή, καμὸς κι ἐπίδα, φῶς κι
ἄχος τῶν αἰωνίων ἀξιών.

Ἔτσι στάθηκε ὀλόρθος ὁ Στέφανος
Μπολέτης, εὐθυτενῆς κι ἀγέρωχος μέσα

σ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς, μαχητῆς κι
σαλπικτῆς μ' ὄλη τοῦ στήθους τὴν ἀνά-
σα. Κι εἶπε πολλά, τόσα πολλά, πὸ ναι
μὲ τὶς φωνές τῶν ἄλλων σφιχτοδεμένα κι
πὸ εἶναι ὄλα μαζί, ἀλλὰ κι ξέχωρα «ἕνα -
ἕνα», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἴδιος.

Προσπαθοῦσε πάντα νὰ ἔναι λιγόλογος
κι ἔκλεινε σὲ λίγες λέξεις τὸ ὄραμα κι τὸ
νόημα τῆς μεγάλης αὐτῆς δημιουργίας, ἀλ-
λὰ κι τὴν οὐσία τῶν δικῶν του μηνυμά-
των. Ἦταν αὐτὸς πὸ σ' ἐκείνη τῆ μεγάλη
πνευματικῆ ὀρχήστρα τῆς δουλειᾶς, ἔδινε
τοὺς βροντεροὺς, τοὺς χάλκινους ἤχους τῆς
δικῆς του ψυχικῆς ὀρμῆς, συντονισμένος
μὲ ἀφογή πειθαρχία κι με ἁρμονία μέ-
σα σὲ τούτη τῆ μεγάλη πνευματικῆ δημι-
ουργία τῶν καιρῶν μας.

Ἀκολούθησε κι αὐτὸς τῆ γραμμῆ τοῦ
μεγάλου Βερίτη, πὸ τὸν θαύμαζε κι τὸν
ἀγαποῦσε κι τοῦ ἔχει ἀφιερῶσει τρία ποιή-
ματα, νὰ παρακολουθεῖ τὴν πορεία τοῦ Ἔ-
θνους κι νὰ σαλπίζει τὸ νόημα τῶν και-
ρῶν, ἀλλὰ κι νὰ φέρνει τούτης τῆς δημι-
ουργίας τὸ μεγάλο κι ἱερὸ μῆνυμα «στὸν
κουρασμένο, βασανισμένο κι πικραμένο
ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας», ὅπως ἔλεγε ὁ
ἐμπνευστῆς κι μεγάλος οἰκοδόμος τῶν κά-
στρων τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, Ἄ-
λέξανδρος Τσιριντάνης. Στὴ μεγάλη «ἀρ-
μάδα», ὅπως εἰπώθηκε, κι στὴν πνευμα-
τικῆ ἐξόρμηση τότε, πὸ τὴν ἡγεσία εἶχε
ὁ μεγάλος ἱεραπόστολος τῶν καιρῶν μας,
Σεραφεῖμ Παπακώστας με τῆ βαρυσήμαν-
τη συμβολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη,
ἀλλὰ κι τῶν πολύτιμων κι ἀφοσιωμένων
συνεργατῶν τους, εἶχε προστεθεῖ ἕνας ἀ-
κόμη ἐκλεκτὸς μαχητῆς κι πνευματικὸς
ἐργάτης, ὁ Στέφανος Μπολέτης.

Ἔτσι ὁ ποιητῆς, ἀγέρωχος, ἀλλὰ σεμνὸς
κι ταπεινός, ἐνδοστρεφῆς κι κλεισιμένος
στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ σαλπικτῆς τῶν αἰ-
ωνίων ἀξιών κι δοσμένος στὸν κόσμο,
ἦταν πάνω ἀπὸ ἕνα τέταρτο τοῦ αἵωνα
πολύτιμος πνευματικὸς ἐργάτης τούτου τοῦ
Ἔργου. Μὲ τὰ ποιήματά του ὄργωσε τὶς
«Ἀκτίνες» κι ἔγινε παραστάτης κι σύν-
τροφος σὲ πολλές καρδιές κι πρὸ πάντων
παραστάτης τοῦ λαοῦ μας. Ἐπῆρξε σαλπικ-
τῆς, σ' αὐτοὺς τοὺς κρίσιμους καιροὺς, τῶν
αἰωνίων ἀξιών ἀπὸ τὴν ἔπαλξη τῶν «Ἀκτί-
νων» γιὰ 25 ὀλόκληρα χρόνια 1946- 1970,

κι ἂν ἤθελε κανεῖς νὰ σημειώσῃς τίτλους ποιημάτων καὶ στίχους, θούρια, μεγάλα πνευματικά μηνύματα, ἔθνικούς καημούς (Κύπρος κι ἄλλα), θὰ χρειάζότανε πολλές σελίδες. Ἄκάματος, ἀγέρωχος, ἀλλὰ ἀγαπητός, καὶ πάντα μὲ τὴν πηγαία ἔκφραση τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἔδωσε τὸ δικό του πολύτιμο κι ἀκριβὸ ὑφάδι στὴν προσπάθεια τοῦ πνευματικοῦ κι ἔθνικοῦ τούτου ἔργου.

Ἐὸ Μπολέτσης σκόρπισε ἀπλόχερα τὸ χρυσάφι τῆς καρδιάς του, πού τὸ μάζεψε μὲ τὸ τσαπὶ τοῦ μόχτου, χτυπώντας 25 χρόνια «τὸν κάμπο... τὸν μέγα κάμπο» πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, ὅπως τὸ λέει μὲ τοὺς στίχους του:

Στὸν μέγα κάμπο σὰν θὰ θγείς
μὲ τὸ τσαπὶ,
μὲ τὸ ξινάρι

μὴν παρατήσεις τὴ δουλειὰ
πρὶν δεῖς στὴ φούχτα σου, χρυσὸ
σπειρί,
τὸ πρῶτο στάρι.

Κι ὁ Μπολέτσης μάζεψε στάρι, πολὺ στάρι. Κάποιος λοιπόν, πρέπει νὰ καταγράψῃ μεθοδικὰ καὶ νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τούτῃ τὴν προσφορά. Ἀσφαλῶς καὶ τούτῃ ἡ προσφορά τοῦ ποιητῆ θὰ ἴναι πολυτιμὴ σὲ χρυσάφι.

Ἐὸ Μπολέτσης εἶναι ὁ λυρικός ποιητής, ὁ βαθύτατα λυρικός, πού ὑφαίνει ὅμως μέσα στοὺς στίχους του καὶ τὸ ὑφάδι τοῦ τραγικοῦ στοιχείου, καὶ πού ἀκόμη ἐκδηλώνει τὴ διάθεση νὰ φιλοσοφήσῃ πάνω στὴ ζωὴ, στὰ γεγονότα καὶ στοὺς ἀνθρώπους, κι ἔτσι μ' αὐτὴ τὴ φωνὴ σαλπίζει τίς αἰώνιες ἀλήθειες:

Εἶχαμε χτίσει, Κύριε,
Βαβέλ φθορᾶς
Κι' ἦρθαν ἀγέρες:

.....

Εἶπαμε:

τὴν καινούργια μας ζωὴ,
πιὸ στέρια ἀπ' τὸ μπετόν
νὰ ξαναχτίσουμε.

.....

Ἐὸπως μᾶς εἶπες θᾶν' ἡ νέα μας ζωὴ:

Λευκὴ - ἐξαισία κι' ἄφθαρτη
θὰ λάμψει
στὸν ἥλιο Σου κάποιο πρῶτ.

Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα σάλπιζε τότε. Σήμερα ὅμως στὸ σεισμογόνο χῶρο τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας, στὴ θολούρα τῆς Οἰκουμένης καὶ στὴν παγκόσμια κρίση τῶν ἀξιών σκέφτεται κανεῖς: Ποῦ εἶναι ὁ Μπολέτσης, δὲ ζεῖ πιά σήμερα ὁ Στέφανος Μπολέτσης γιὰ νὰ σαλπίζει μὲ σύγχρονους φθόγγους καὶ μὲ χάλκινη φωνὴ τούτου τὸ μέγα μήνυμα, πῶς πρέπει νὰ ξαναχτίσουμε τὴ ζωὴ μας. Νὰ τὸ πεῖ στοὺς νέους, σ' ὅλους μας, στὸ λαὸ μας.

Ἐὸ Μπολέτσης ἦταν ἕνας μεγάλος δημιουργὸς τῶν καιρῶν μας. Ἦταν ὁ ἐνδοστρεφῆς ποιητῆς πού σάλπιζε ὅμως πρὸς τὴν ἐποχὴ μας. Ἐὸσα γύρω του ἔβλεπε κι ἄκουγε ἢ μᾶλλον δὲν ἄκουγε, γινόντανε μέσα του σύμβολα, φωνές, ἀρμονίες. Ἐβλεπε τὴ θύελλα, τὴν καταιγίδα, τίς ἀστραπὲς κι ἐνιωθε τοὺς κεραυνούς, πού δὲν ἄκουγε, κι ἐρχότανε νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸ χαλασμό πού ἦρθε στὴν ἐποχὴ μας, ποιὸ εἶναι τὸ μήνυμα πού μᾶς φέρνει καὶ ποιὸ εἶναι τὸ Θεμέλιο πού μπορούμε νὰ βάλουμε. Ἐβλεπε τὰ ἄνθη τοῦ Ἀπρίλη, γιὰ νὰ μᾶς πεῖ γιὰ τὴν Ἐνοιξὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς στίς καρδιές καὶ στίς ψυχές. Ἐκουγε τὴν αὔρα, βλέποντας τὸ θρόισμα τῶν φύλλων, γιὰ νὰ μᾶς πεῖ γιὰ ὕμνους, γιὰ προσευχὴ, γιὰ μυσταγωγία.

Ἦταν γλυκὺς καὶ πρόσχαρος παρὰ τὸ ἀπόκοσμο ὕφος πού εἶχε. Οἱ προσωπικὲς ἀναμνήσεις ὅλων μας εἶναι φορτωμένες ἀπὸ τίς διακυμάνσεις καὶ τοὺς χρωματισμούς τῆς φωνῆς του, πού εἶχαν πλούσια τὴν ἔκφραση τῆς ἀνθρωπιάς, τῆς εὐγένειας, τῆς ἀβρότητας, τῆς καλοσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς προθυμίας του, νὰ δώσει πλούσια τὴν προσφορά του, στὸ ἔντονο κι ἐπιτακτικὸ αἴτημα πού τοῦ διατυπώναμε, γιὰ νὰ γράψῃ κάποιο ποίημα.

Τὸν εἶχα παρακαλέσει τὴν Ἐνοιξὴ τοῦ 1951, νὰ μᾶς δώσει ἕνα ποίημα γιὰ τὸ Βερίτη, στὰ τρία χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδημία του, γιὰ νὰ τὸ στείλωμε στὰ πρόσωπα πού ἔχαν ἀποφοιτήσῃ ἀπὸ τὴ Σχολὴ Γενικῶν Σπουδῶν, πού ἦταν καθηγητῆς μας σ' αὐτὴ τὴ Σχολή. Μᾶς τὸ ἔδωσε μὲ προθυμία καὶ τὸ στείλαμε τότε μαζί μ' ἕνα

κείμενο πού αναφερότανε στην καρποφορία του έργου του Βερίτη. 'Ο ποιητής το ποίημα αυτό το δημοσίευε λίγο τροποποιημένο στις «'Ακτίνες» τον επόμενο χρόνο. 'Από εκείνο όμως το θαυμάσιο ποίημα πού μ'ας έδωσε τότε, παραθέτουμε εδώ τους πρώτους στίχους:

ΑΔΕΛΦΕ ΒΕΡΙΤΗ

'Απ' την αιώνια μας Πατρίδα δές
ό σπόρος φούντωσε
και δές
οί κάμποι χρύσωσαν...
Βερίτη δές
νιάτα λαμπρά,
λευκοχιτώνων στρατιές...
Λών νέων καιρών, τής νέας ζωής
και νέων μαχών, ειρηνικών στρατιές.
.....

Δέν είχε την πρόθεση ν' αφηγηθεί αναμνήσεις τούτο το συνοπτικό κι απλό σημείωμα, αλλά θά συγχωρεθεί νομίζω από τους άναγνώστες από άποψη δομής, να προστεθεί και τούτο το περιστατικό. Στο τέλος του φθινόπωρου του 1969, ή Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων είχε άπόλυτη άνάγκη, από ένα ποίημα πού νά 'ναι σάλπισμα έκδηλώσεως άγάπης, για τα τουμπατισμένα από την πείνα παιδιά τής Μπιάφρα, καθώς και για το βασανισμένο λαό της. Το ποίημα αυτό μαζί με ένα ειδικό μήνυμα θά το δίναμε στο λαό μας, σε συνεργασία με την Έκκλησία.

Είχα άκούσει από συγγενείς και γνωστούς του ποιητή, ότι εκείνο τον καιρό δέν έγραφε πιά ποιήματα, αλλά συγγέντρωνε και συστηματοποιούσε αυτά πού είχε γράψει. 'Ισως γιατί έτοίμαζε την επόμενη ποιητική συλλογή του. 'Ομως ήταν άδύριτη άνάγκη νά 'χουμε ένα ποίημα τής φωνής του Μπολέτη. Γιαντό, παρά τις πληροφορίες πού είχα, τόλμησα νά τηλεφωνήσω στο σπίτι του και ή ευγενική και πάντα πρόθυμη σύζυγός του, όταν τής έξηγησα ότι θέλω νά τον παρακαλέσω για κάτι επείγον, συνεννοήθηκε μαζί του και μου άνακοίνωσε ότι θά μπορούσα νά τον δώ το ίδιο βράδυ. 'Εμενε τότε στο σπίτι τής όδου Δροσοπούλου.

Πήγα το βράδυ, με δέχτηκαν με θερμό ενδιαφέρον και τους έσφιξα το χέρι με ευγνωμοσύνη. 'Ηταν όπως πάντα άγέρωχος, αλλά κάπως κουρασμένος από τη δοκιμασία μιάς ασθένειας πού είχε περάσει. Τόν ρώτησα με όλη τη θέρμη τής ψυχής μου, τί γράφει τώρα, για νά πάρω μιά άπάντηση από τον ίδιο. Μου είπε: «τώρα δέ γράφω τίποτα, αλλά συστηματοποιώ και ταξινομώ τα χαρτιά μου». Δίπλα του καθότανε ή σύζυγός του, για νά βοηθάει με το δικό της τρόπο στη συνεννόηση του διαλόγου με τον ποιητή, άν και ό ίδιος προσέχοντας πάντα τη φωνή, την έκφραση και τις κινήσεις, τά καταλάβαινε όλα τις περισσότερες φορές.

Σέ κάποια στιγμή με κοίταξε έρευνητικά, με κείνο το βλέμμα πού έδειχνε πώς μέσα του ύπηρεχαν πάντα φλόγες κι άστραπές, κι ήταν σα νά με ρώταγε τί θέλω.

Σηκώθηκα όρθιος από νευρικήτητα και τον πλησίασα. Σηκώθηκε κι εκείνος καθώς και ή σύζυγός του. Του είπα ότι έχουμε άπόλυτη άνάγκη νά μ'ας γράφει ένα ποίημα. 'Η σύζυγός του επανέλαβε τί είπα, κι εκείνος πρόσθεσε άργά με τη βαριά φωνή του: «ένα ποίημα»...

Τότε έβγαλα από την τσέπη μου ένα σημειωματάριο και του έγραψα διαστικά τούτες τις γραμμές: «Τό Έπιτελείο του Ούρανού προστάζει, νά γράψετε ένα ποίημα για τα τουμπατισμένα από την πείνα παιδιά τής Μπιάφρα και για το βασανισμένο λαό της». 'Εκοφα το χαρτί και του τό 'δωσα. Το πήρε ήρεμα, σταθερά, και το διάβαζε σιωπηλά. Τόν κοίταξα στο πρόσωπο με έντονη άνησυχία, για νά δώ μήπως ή άπάντηση ήταν άρνητική.

'Όταν τελείωσε, με κοίταξε και κατόπιν άρχισε νά το διαβάσει δυνατά, άργά, άργά, με τη βαριά του φωνή και με το έρωτηματικό ύφος, πού χρησιμοποιούσε καμιά φορά σε περιπτώσεις διαλόγου. 'Όταν τελείωσε με κοίταξε στα μάτια λέγοντας: «ναί... θά το γράψω, έλα μεθαύριο νά το πάρεις». Στ' αλήθεια δακρύζω πού άναπολώ αυτή τη σκηνή. Του 'σφιξα τα χέρια με λαχτάρα, χαϊρέτιστα θερμά τη σύζυγό του, πού συντέλεσε με το δικό της τρόπο σ' αυτή την προσφορά του Ποιητή, κι έφυγα με άγαλλίαση.

Τὴ μεθεπόμνη μέρα ξαναπῆγα καὶ μοῦ διάβασε τὸ ποίημα πού 'γραψε, χρωματίζοντάς το μὲ τοὺς κυματισμοὺς τῆς φωνῆς του καὶ μοῦ τὸ 'δωσε. Τὸ πῆρα στὰ χέρια μου μὲ ιδιαίτερη συγκίνηση καὶ τὸ διάβασα μιὰ φορά. Τοῦ ἐξέφρασα τὴ θερμὴ μου ἱκανοποίησι γι' αὐτὸ πού 'γραψε καὶ μὲ βαθύτατη εὐγνωμοσύνη χαιρέτισα τὸν ἴδιο καὶ τὴ σύζυγό του, σφίγγοντάς τους θερμὰ τὰ χέρια.

Τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ τυπώσαμε σὲ feuilles volantes μαζί μ' ἕνα εἰδικὸ σύνθημα καὶ μοιράστηκε στὸν κόσμο, σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησίαν πού εἶχε οργανώσει τότε ἔρανο γι' αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸ θέμα. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὸ δημοσίεψε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1970 στὶς «Ἀκτίνες» καὶ τὸ παραθέτουμε ἐδῶ:

ΣΚΕΨΟΥ ΤΗ ΜΠΙΑΦΡΑ

(Ἐκκλησις γιὰ λίγην ἀγάπη)

Σὲ τρῦπες, μέσα, σὲ χαλάσματα...
σερνάμενοι νεκροί, μ' ἄδειες ψυχές.

Σκέλεθροι, ἴσκιιοι...

Φόβοι, καὶ τρόμοι... καὶ πείνα.

Σκέψου τὴ Μπιάφρα
καὶ γιὰ θυμήσου τοὺς Ναζιῆδες
στὴν Ἀθήνα.

Ἐνα λιπόσαρκο ἀγοράκι — ξέφτια
καὶ ράκη —
τουμπανιασμένο, ἐκεῖ ἕνα σκυλί.

Δυὸ κοκκαλάκια στρεβλωμένα —
πολυβασανισμένα,
σάν ζωάκι,
ἕνα κοριτσάκι.

Λευκὲς ψυχὲς σὲ μαῦρα σώματα
κεῖ πέρα

κι εἶναι ἀδελφια μας,
πού καρτεροῦν τὸ θάνατο
στιγμὴ - στιγμὴ
μέρα τὴ μέρα.

Σκέψου τὴ Μπιάφρα,
τ' ἀδελφια μας ἐκεῖνα,
πού πέφτουν ἀπὸ σφαῖρες,
ἀπ' ἀρρώστιες,

ἀπὸ ἀμὸκ

ἀπὸ τὴν πείνα.

Σκέψου κι' ἀναθυμῆσου τοῦ Σαράντα
τὴν Ἀθήνα.

Κι' ἀγάπης στείλει ἕναν παλμό,
στὸν τρόμο ἐκεῖ καὶ στὸ λιμό,
ἕναν παλμὸ ἕνα λυγμὸ
στ' ἀδέρφια μας ἐκεῖνα.

Ἀπὸ τότες δὲν εἶδα ξανά τὸν ποιητή.
Κι ἂν πῆγα σὲ λίγες μέρες στὸ σπίτι τους
γιὰ νὰ δώσω μερικὰ feuilles volantes, ἢ
σύζυγός του μοῦ εἶπε, ὅτι ὁ ἴδιος εἶχε πάει
νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸ γιαντὸ του. Μένει ὅμως
πάντα ζωντανὴ στὴ μνήμη μου, καὶ ἀπὸ
αὐτὲς τίς δύο τελευταῖες συναντήσεις, ἢ
μορφὴ τοῦ Μπολέτση.

Ὁ Μπολέτσης: ὁ ἀγέρωχος, ὁ πρόθυ-
μος, ὁ εὐγενικός, ὁ μαχητὴς, ὁ σαλπικτῆς
τῶν αἰωνίων ἀξιών, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀ-
γάπης, τῆς καλοσύνης, τῆς ἀνθρωπιάς, ὁ
ταπεινός, ὁ πρᾶος, ὁ ἀδελφός καὶ φίλος.

Ἄ, ναι... τὸν εἶδα ξανά! Τὸν εἶδα στὶς
11 Αὐγούστου 1973, ὅταν τὸν συνοδέψα-
με μὲ ὀδύνη ἀγάπης κείνο τὸ δειλινὸ τοῦ
Αὐγούστου. Δὲν πέρασε ὀμορφοντίες, ὅ-
πως γίνεται στὴν κηδεῖα κάποιου ἀγωνι-
στῆ. Τὸν συνοδεύσαν ὅμως οἱ ἀστραπῆς
καὶ οἱ κεραυνοὶ τῶν στίχων του, τὸ σάλπι-
σμα 28 χρόνων, ἀπὸ τότες πού ἔγινε «ἀ-
γωνιστῆς Κυρίου ἠλιόκαυτος».

Ἀπὸ κείνο τὸ δειλινὸ ἔχουν περάσει δέ-
κα χρόνια καὶ ὁ ἀχὸς τῆς σάλπιγγας ἀν-
τηχεῖ στ' αὐτιά μας καὶ ὁ ἴδιος μᾶς μιλάει
μὲ τὴ βαριὰ φωνή του.

Ἔχουν περάσει δέκα χρόνια καὶ περι-
διαβάζουμε στὸν «κάμπο... στὸν μέγα κάμ-
πο», πού δοῦλεψε ὁ Στέφανος Μπολέτσης
«μὲ τὸ τσαπὶ καὶ τὸ ξινάρι», γιὰ νὰ «δεῖ
στὴ φύχτα του χρυσὸ σπειρὶ τό... στάρι»
καὶ μόχθησε γιὰ νὰ σοδιάσει πολὺ, πάρα
πολὺ στάρι.

Περιδιαβάζουμε «στὸν μέγα κάμπο» πού
θὰ καρπίζει πάντα, γιὰτὶ βλέπουμε πὼς
καὶ σήμερα, σ' αὐτοὺς τοὺς καιροὺς, φυ-
τρώνουν καὶ χρυσώνουν πλῆθος τὰ στάχνα
ὀλόγυρά μας...

Ν. Π. ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΞΑΝΑΡΧΙΖΕΙ ΝΑ ΖΗ

Αυτό το συναίσθημα ότι ζούσα μιὰ ξεχωριστή ώρα τῆς Ἱστορίας, δὲν τὸ εἶχα ποτὲ προηγουμένως δοκιμάσει μὲ τὴν ἴδια δύναμη ὅπως τὴ στιγμὴ πού τὸ ἀεροπλάνο τοῦ Πάπα προσγειωνόταν στὴ Βαρσοβία. Ὅσοι ἔζησαν τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Παρισιοῦ, τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκόσμιου Πόλεμου καὶ τοῦ ναζισμοῦ, ἀσφαλῶς εἶχαν μιὰ παρόμοια ἐντύπωση, ὅτι δηλαδὴ τὸ γεγονός, ξαφνικά, ἔπαιρνε μιὰ ἱστορικὴ διάσταση πέρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ἦσαν μάρτυρες ἢ οἱ δημιουργοὶ του.

Κάτι γραφόταν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας, τὴ σημασία τοῦ ὁποίου μόνον οἱ ἀπόγονοί μας θὰ μπορούσαν ν' ἀναλύσουν, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὅποιο ὑπολογίζαμε ἤδη ὅτι αὐτὴ ἡ σημασία ἦταν μεγάλη. Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ σιδηροῦν παραπέτασμα παραμιέριζε μπροστά στὸ μήνυμα ἐνὸς Λόγου διαφορετικοῦ ἀπὸ τὸν ἐπίσημο λόγο τῶν ἀρχῶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖο οἱ ἀνατολικές χώρες ἔχουν κουρασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα.

Τὸ πρῶτο ταξίδι τοῦ Πάπα στὴν Πολωνία, στὴν πραγματικότητά, ἦταν μόνον μιὰ μακρὰ γιορτὴ πού ἔκανε γιὰ λίγο καιρὸ νὰ σιωπήσουν τὰ ἐπικίνδυνα ἐρωτηματικά. Τὸ τελευταῖο ἀντίθετα ἀντιμετώπιζε τὰ ἐρωτηματικά κατ' εὐθεῖαν.

Ἔνας Πολωνὸς καλλιτέχνης ὑπεγράμμισε μπροστά μου ὅτι ἡ συνείδηση τῆς Δύσεως δὲν εἶναι πλέον «σὲ καλὴ κατάσταση». Πραγματικά, εἶναι ἀφηρημένη. Μιλáει γιὰ παράδειγμα γιὰ «τὸ λαὸ» δὲν εἶδε ποτὲ αὐτὸ πού βλέπομε ἐδῶ: διαγνοσμένους καὶ χωρικούς, καλλιτέχνες καὶ ἐργάτες, πού μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα. Αὐτό, πού ἡ ἰσοπέδωση πρὸς τὰ κάτω ὑποστήριξε ὅτι θὰ πραγματοποιοῦσε τεχνικά, τὴν ἐνότητά ἐνὸς ἔθνους, τὸ πραγματοποιεῖ ἢ ἰσοπέδωση πρὸς τὰ ἄνω. Φαίνεται ἐδῶ ὅτι ἡ ἐνότης ἐνὸς λαοῦ στηρίζεται σὲ μιὰ ἀνώτερη κινητοποίηση.

Ἀπέναντι στὶς δικές μας χώρες, πού ἔχουν ἀποστρατευθεῖ ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ πού

εἶναι οὐσιώδες καὶ ἐπιστρατεύονται, ἀντίθετα, γιὰ διεκδικήσεις πάντοτε ταξικὲς καὶ ὕλικές, φαίνεται ὅτι ἕνας λαὸς ἐπιστρατευμένος γιὰ κάτι ὑψηλὸ στερεώνει τὴν ἐνότητά του καὶ θέτει τὸ μοναδικὸ ἐρώτημα πού τίθεται ἀληθινὰ σήμερα στὴν ἀνθρωπότητα: *ἐν ὀνόματι τίνος θὰ ἐπιστρατεύσουμε τὸν αὐριανὸ κόσμον, ἀφοῦ οἱ ἰδεολογίες ἀποκαλύπτουν ἐπιτέλους τὴν ἀδυναμία τους;*

Ἡ ἐξουσία πού ἔγινε σὰν ἀνύπαρκτη.

Ἄλλὰ ἡ συνείδηση τῶν Πολωνῶν, «σὲ κατάσταση» βαθιὰ ἀνθρώπινη, τόσο θαθεῖα, ὥστε νὰ ἐγγίξει τὰ θεμέλια τῆς ἀνθρώπινης οὐσίας, ἀνοίγει τὴν προοπτικὴ γιὰ μιὰ ἀπάντηση.

Τὸ ταξίδι τοῦ Πάπα στὴ γενέτειρά του ἔπαιξε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀποκαλυπτικὸ ρόλο. Ξαφνικά, τὸ προσωπεῖο, μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ἐπίσημο δόγμα μασκαρεύει τὴ χώρα, ἔπεσε. Πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ προσωπεῖο, εἶδαμε νὰ ἐμφανίζονται ἑκατομμύρια πρόσωπα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, παιδιῶν καὶ γέροντων, γεμάτα ἀπὸ μιὰ πραγματικότητά πού, ξαφνικά, ἔκανε νὰ ντρέπεται ἡ δική μας.

Ἐμφάνιση ἀξέχαστη. Ἡ πολωνικὴ πολιτικὴ ἐξουσία ἔγινε σὰν ἀνύπαρκτη διπλα σ' αὐτὰ τὰ πρόσωπα: χωμένη στὶς στολές τῆς καὶ τὴν ξεπερασμένη ἰδεολογία τῆς, μόνη αὐτὴ δὲν ἦταν «σὲ κατάσταση», ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἦταν στὸ περιθώριο τῆς ἀλήθειας αὐτοῦ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας τοῦ γεγονότος. Εἶδαμε σ' ἀντιστάθισμα ἕναν ἀνθρώπο—τὸν Πολωνὸ Πάπα— νὰ λείει ἀμέσως τὴν ἀλήθεια αὐτῶν τῶν ἀνδρῶν καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν, νὰ συμπίπτει μὲ τὴν οὐσιαστικὴ τους ταυτότητα καὶ νὰ τὴν ἀποκαλύπτει στὸν κόσμο.

Ὁ ἄρχοντας αὐτοῦ τοῦ κόσμου στὴν Ἄγια Γραφὴ ὀνομάζεται πατέρας τοῦ ψεύ-

δους προσφέρεται ύλικό για σκέψη σ' αὐτὸν τὸν τίτλο. Ἄλλά ἔχει ἐπίσης λεχθεῖ ὅτι «ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Ἡ ἐλευθερία για τὴν ὁποία ὁ Πάπας ἦλθε νὰ μιλήσει μὲ τὸ λαὸ τοῦ εἶναι ἀποκλειστικά ἐκείνη πού σπηρίζεται στὴν ἀλήθεια. Ἡ πιδ ἀσφυκτικὴ φυλακὴ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν εἶναι πράγματι τὰ ψέματά τους, κυρίως ὅταν τολμοῦν νὰ θεσπιῶνουν: «Ὁ λαός, εἶμαι ἐγώ», ὅταν τολμοῦν νὰ βαπτίζονται «λαϊκές» δημοκρατίες!

Ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' ἀπεκάλυψε, μὲ μόνη τὴν παρουσία του, πὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια τοῦ λαοῦ του, ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, πὸ οἱ ὀλοκληρωτικὲς ἰδεολογίες ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ξεχάσει. Ἐαφνικά, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἰσβάλλει καὶ πάλι σὲ μίᾳ ἱστορία πὸ πιστευε ὅτι τὴν εἶχε σαρώσει. Καὶ ἡ πνιγμένη ἱστορία, ἡ ἀκίνητοποιημένη ἱστορία, ξαναρχίζει νὰ ζῆ.

Στὴν παραδοσιακὴ διαμάχη πὸ ἀντιπαραθέτει μίᾳ δύναμη ἐναντίον μιᾶς ἄλλης δυνάμειος, ἕνα κίνημα ἐναντίον ἐνὸς ἄλλου κινήματος, ἔνοιξε πάλι τὴν ἄλλη μάχη, αὐτὴ πὸ ἀντιπαραθέτει στὴ δύναμη τὸ πνεῦμα. Καὶ μὲ τὴν ἴδια του τὴν παρουσία, ἀπεικόνισε αὐτὴ τὴν ἀήττητη καὶ ἀκατάβλητη δύναμη τοῦ πνεύματος πὸ θριαμβεύει πάνω σ' ὅλα τὰ ἐμπόδια πὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοῦ ἀντιπαρατάξει. Ὅλα τὰ κανόνια τοῦ κόσμου εἶναι ἀνίσχυρα νὰ καταστρέφουν μίᾳ ψυχή.

Γιὰ νὰ μὴ μείνει αὐτὴ ἡ ἐμπειρία κάτω ἀπὸ τὸν μὸδιον.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο δίνεται στὴν Πολωνία τὸ προνόμιο νὰ γνωρίσει πέρα για πέρα τὸ μέτρο τῆς ταυτότητάς της, καὶ τὸ ὅτι δὲν ζῆ μόνον για τὸν ἑαυτὸν της, τὴν ἱστορία της, ἀλλὰ για τὸν κόσμιο. Ὁ ἴδιος ὁ Πάπας τὸ λέει: «Ἡ Ἐλπίδα τῆς Πολωνίας εἶναι σημαντικὴ για πολλοὺς ἄλλους λαοὺς στὸν κόσμιο». Ἡ ἐμπειρία της ἐπίσης. Ὁ Πάπας ἦλθε για νὰ σπηρίξει τὴν Ἐλπίδα της καὶ νὰ μοιρασθεῖ τὴν ἐμπειρία της.

Ὁ στρατηγὸς Γιαρουζέλσκι τοῦ εἶπε

κατὰ τὴ διάρκεια τῆς καταπληκτικῆς τους συναντήσεως: «...δόθηκε στὴν Ἀγιοτήτά σας νὰ συμμετέχετε στὶς πιδ τραγικὲς ἐμπειρίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ν' ἀνῆκετε σ' ἕνα λαὸ καταδικασμένο στὸν ἐκμηδενισμό ἀπὸ τὶς ἐγκληματικὲς χιτλερικὲς γενοκτονίες. Εἶναι αὐτὸς ἕνας ἐξαιρετικὸς ἠθικὸς τίτλος' προσδίδει σήμερα στὸν ἀνώτερο ἄρχοντα τῆς Ἀγίας Ἐδρας ἰδιαίτερη σοβαρότητα».

Ὁ στρατηγὸς ξεχνᾷ ἀπλῶς νὰ προσθέσει ὅτι μίᾳ πνευματικῆς γενοκτονία τείνει σήμερα νὰ καταδικάσει αὐτὸν τὸν ἴδιο λαὸ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Πάπα σ' ἕναν ἄλλον ἐκμηδενισμό, καὶ μαζί μ' αὐτόν, ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἐμπειρία τοῦ Πάπα Ἰωάννη Παῦλου Β' εἶναι πραγματικὰ ἐξαιρετικὴ, γιατὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ γνωρίσει τὶς δύο ἰδεολογίες τὶς πιδ ἀρνητικὲς καὶ τὶς πιδ φονικὲς αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα: τὸ ναζισμὸ καὶ τὸ μαρξισμὸ. Καὶ ὁ Πάπας τόλμησε νὰ μιλήσει γι' αὐτὸ πὸ ὁ στρατηγὸς Γιαρουζέλσκι θὰ ἤθελε νὰ ἀποσιωπήσει: για τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία, για μίᾳ ἄθρη ἰδεολογία πὸ σπέρνει σύγχυση στὰ πνεύματα καὶ στὸν κόσμιο, για τὴν Ἀλληλεγγύη καὶ για ὅλα τὰ καυτὰ θέματα για τὰ ὁποία ὅλοι διηρωτῶντο ἂν θὰ τολμοῦσε νὰ μιλήσει' μίλησε, καὶ μίλησε καθαρὰ.

Ἄλλὰ ἐνῶ μιλοῦσε για ὅλ' αὐτὰ, τὸ ἔκανε μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα πὸ μετασχηματίζει ὅτι λέει: Ἐπιθλέπω: σημαίνει ἐπίσης αἰσθάνομαι ὑπεύθυνος γι' αὐτὴ τὴ μεγάλη κοινὴ κληρονομία πὸ ὀνομάζεται Πολωνία. Αὐτὸ τὸ ὄνομα μᾶς προσδιορίζει ὅλους. Αὐτὸ τὸ ὄνομα μᾶς ὑποχρεώνει ὅλους. Αὐτὸ τὸ ὄνομα στοιχίζει σὲ ὅλους. Ἴσως καμιά φορὰ ζηλεύουμε τοὺς Γάλλους, τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς γιατὶ τ' ὄνομά τους δὲν εἶναι δεμένο μὲ τέτοιο ἱστορικὸ τίμημα, γιατὶ εἶναι τόσο εὔκολα ἐλεύθεροι, ἐνῶ ἡ δικὴ μας ἐλευθερία στοιχίζει τόσο ἀκριθὰ... Δὲν θὰ κάνω (...) συγκριτικὴ ἀνάλυση. Θὰ ἔλεγα μόνον ὅτι, ἀκριθῶς, αὐτὸ πὸ στοιχίζει ἔχει ἀξία. Δὲν μπορεῖ πραγματι κανεὶς νὰ ζῆ χωρὶς μίᾳ τίμια καὶ θεαθια σχέση μὲ τὶς ἀξίες. Δὲν τὴ δεχόμα-

στε μιὰ Πολωνία πού δέν μᾶς στοιχίζει τίποτε».

Τὸ ἀληθινὸ ὄνομα τῆς Πολωνικῆς δοκιμασίας εἶναι ὁ σταυρός.

Ἀπὸ κείμενο σὲ κείμενο, τὸν βλέπομε νὰ δίνει ἕνα ὄνομα πὺθ σαφές στὸν πόνο τῆς Πολωνίας, τὸ ἀληθινὸ του ὄνομα.

Ἔλα λέχθησαν στὴ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στὴ Βαρσοβία: «Εἴμαστε ὅλοι στὰ πόδια τοῦ σταυροῦ. Ἡ ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη εἶναι στὰ πόδια τοῦ σταυροῦ...».

Ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' ἦλθε νὰ ὑπενθυμίσει, ὅτι τὸ ἀληθινὸ ὄνομα τῆς πολωνικῆς δοκιμασίας εἶναι ὁ σταυρός. Καὶ ὅτι μιὰ ἐποχὴ πού ἀγνοεῖ αὐτὸ τὸ σταυρὸ ἔχει χάσει κάθε «προορισμό»... Ὁ ἄνθρωπος πού ὑποφέρει (καὶ πού ὑποφέρει ἴσως περισσότερο, ὅταν δὲν ἐπιτυγχάνει ν' ἀντιληφθεῖ θαθεῖα τὸ νόημα τοῦ πόνου του ἢ ἀκόμη χειρότερα, τὸ νόημα τῆς ἐμπειρίας του) αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κι αὐτὴ ἡ κοινωνία εἶναι θύματα μιᾶς ἀμφιβολίας πού σὲ λίγο συνορεύει μὲ τὴν ἀπελπισία.

Τὸ νὰ καταλήξει στὴν ἀπελπισία ὁ πόνος τῆς Πολωνίας εἶναι ὁ φοβερότερος ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Μία ἀπελπισία πού θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει καὶ σὲ αὐτοκτονία, νὰ τὴν ὀδηγήσει σὲ θανάσιμες κινή-

σεις. Ἀλλὰ ὁ Πάπας κάλεσε τὸ λαὸ τοῦ στὴν πύθ θαρραλέα πράξη πίστεως, ἴσως καὶ τὴν πύθ ἀπαραίτητη: στὴν πράξη πίστεως μέσα στὴ νύχτα. «Ἄς ἀφεθοῦμε νὰ μᾶς καταλάβει τὸ μυστήριο τῆς Λυτρώσεως, τὸ μυστήριο τοῦ Ἰεσοῦ τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ μυστήριο ἀποκαλύπτεται πλήρως τὸ μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου πού κάποτε εἶναι τόσο δύσκολο ν' ἀντιληφθοῦμε...».

Καὶ θὰ προσθέσει: «Ὁ Χριστὸς δὲν δέχθηκε ποτὲ νὰ τὸν στεφανώσουν γιὰ μιὰ γήινη βασιλεία. Δέχθηκε μόνον τὸ ἀκάνθινο στεφάνι πού τοῦ ἐμπήσαν στὸ κεφάλι γιὰ νὰ γελοιοποιήσουν τὸ βασιλεῖα τῶν Ἰουδαίων». Σ' αὐτὴ τὴ βασιλεία ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' καλεῖ τὸ λαὸ του.

Ἀλλὰ τὸ μόνιμο θαῦμα αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ, εἶναι ὅτι τέτοια λόγια μπόρεσαν ν' ἀκουσθοῦν ἀπὸ ἑκατομμύρια πονεμένους ἀνθρώπους, μὲ τὴν ἴδια πίστη πού τὰ πρόφερε. **Τὸ θαῦμα εἶναι αὐτὴ ἡ κοινωνία μέσα στὸ οὐσιώδες.** Ἀπ' αὐτὸ θὰ προέλθουν ὅλα τ' ἄλλα. Καὶ γι' αὐτὸ, τὸ ταξίδι τοῦ Πολωνοῦ Πάπα στὴν Πολωνία εἶναι παραδειγματικὸ γιὰ τὸν κόσμος: γιὰ τὸ ὅτι ἕνας χριστιανικὸς λαὸς κοινωνεῖ στὸ θάθος τοῦ χριστιανικοῦ λόγου, πού ἀγγέλλει γιὰ πάντοτε ὅτι **ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐγγίζει τὸ σταυρὸ, ἀλλὰ δὲν τελειώνει ἐκεῖ.**

CHRISTIAN CHABANIS

ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΔΑΣΩΝ

Στῆς κορφῆς «τὴν ὀλόμαυρη ράχη»
«περπατώντας» ἢ Φρίκη «μονάχη»,
ἀγναντεύει τὰ μαῦρα κλωνάρια,
«καὶ στὴν κόμη» τὴ στάχτη «φορεῖ»
μαζεμένη ἀπ' τὰ τόσα «χορτάρια»,
«πού εἶχαν» γύρω κι ἐκεῖνα καεῖ.

Α. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

“Ένα άγνωστο ως τώρα αντίγραφο.

“Ένα άγνωστο ως τώρα αντίγραφο, μās φέρνει πάλι στο προσκήνιο δυο μεγάλες έλλαδικές προσωπικότητες, που έδρασαν τον 9ο αιώνα ανάμεσα στους Σλάβους. Πρόκειται για αντίγραφο της Λειτουργίας του άγιου Κυρίλλου «του φιλοσόφου», που ανακαλύφθηκε στη βιβλιοθήκη της Μεγάλης Λαύρας του Άγιου Όρους. Από την αρχαϊκή του μορφή το κείμενο αυτό ίσως βρίσκεται πιο κοντά προς την αρχική εμφάνιση της Λειτουργίας αυτής, που συντάχθηκε από τους μαθητάς του Κυρίλλου και Μεθοδίου στη Μοραβία. Η φιλολογική κριτική θα δώσει απαντήσεις σ’ αυτά τα έρωτήματα.

Για μās, ώστόσο, είναι άλλη μια εύκαιρία να φέρουμε στη μνήμη μας τον Κύριλλο και το Μεθόδιο. Στην τόσο καταλυτική εποχή μας που όλα άμφισβητούνται, ή θύμιση του πολλὰ πορεί να μās πεί. Και ιδιαίτερα στα πλαίσια αυτής της στήλης, που θέλει να είναι ένα παράθυρο στις πνευματικές ζυμώσεις και εκδηλώσεις του κόσμου, έξω από τα σύνορά μας.

**Τό... κοσμοθεωριακό υπόβαθρο του
Τεννεσή Ουίλλιαμς.**

Πολλά έχουν γραφεί και γράφονται, και θα γραφούν ακόμα περισσότερα για τον Τεννεσή Ουίλλιαμς, που πριν λίγους μήνες πέθανε μόνος, άπελπισμένος, άβοήθητος σ’ ένα άφιλόξενο δωμάτιο ξενοδοχείου στη Ν. Υόρκη. Πέθανε όπως φοβόταν και προμάντευε:

«Μου έρχεται τρέλα, έξομολογίωταν πριν λίγα χρόνια. Δεν μπορώ να μείνω μόνος, γιατί φοβάμαι πως θα πεθάνω μόνος...».

Χαρακτήρισαν τον Τεννεσή Ουίλλιαμς σαν το «ιερό τέρας» της άμερικανικής λογοτεχνίας. Οι ήρωές του είναι άτομα του περιθωρίου και της άπελπισίας: άλητες, έγκληματίες, όμοφυλόφιλοι, σεξουαλικά διεστραμμένοι... Όστόσο στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ανέβηκε ψηλά. Δόξα και χρῆμα άπόκτησε. Καθιερώθηκε με το «Γυάλινο κόσμος» (1945), ως την ώρα που — ύστερα από χρόνια — ήρθε «ή καταστροφή της άποτυχίας». «Μετά τη «Νύχτα της Ίγκουάνα» (1961) όλα τα έργα του κατέβαιναν άδοξα μέσα σε λίγες έβδομάδες, κι’ ό Τ. Ουίλλιαμς, τόσο σαν συγγραφέας, όσο και σαν άτομο, έπεφτε από γκρεμό σε γκρεμό... Ό Τ. Ουίλλιαμς έζούσε άδιάκοπα μέσα στη γενική και προσωπική «φρίκη», κι’ έβρισκε διέξοδο απ’ αυτήν γράφοντας και καταγράφοντας την. «Τό γράψιμο ήταν πάντα για μένα μια φυγή από την πραγματικότητα, όπου ένωθα πάντα άσφυκτικά», έλεγε. Φυγή από την έξω, αλλά κι’ από τη μέσα πραγματικότητα. Δεν είναι τυχαίο πως το πρώτο τρίπρακτο δράμα του είχε τον τίτλο «Η μάχη των άγγέλων» (1940). “Όλη του ή ζωή, όλο του το έργο στάθηκε μια μάχη άγγέλων... άγγέλων και δαιμόνων... ή σωστότερα, άγγέλων που έμοιαζαν δάιμονες, δαιμόνων που φάνταζαν άγγελοι... Μια μάχη με τον άνάγητο γύρω κόσμο και με τα πολυάλγεινα δαιμόνια της ψυχῆς... μάχη με το φόβο της ζωῆς και με το φόβο του θανάτου... μάχη ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα, την έλπίδα και την άπόγνωση, το όνειρο και την προσγείωση, την τρυφερότητα και τη βία, τη μοναξιά και τη δίμα έπικοινωνίας.

«Η κόλαση είμαστε έμεις οι ίδιοι, έγραφε. Όταν άγνωεις δλότεια τους άλλους, αυτό είναι κόλαση. Λύτρωση βρίσκεις

δταν βάξεις στην άκρη τόν έαυτό σου για να νιώσεις βαθιά ένα άλλο πρόσωπο».

Δέν βρήκε όμως τούτη τη λύτρωση, γιατί δέν είχε κοσμοθεωριακό υπόβαθρο. Δέν είχε την έλπίδα που χαρίζει τó Φώς — με κεφαλαίο τó Φ.

Έτσι υποδουλώθηκε στο άλκοόλ, στα ναρκωτικά, πέρασε και από ψυχιατρείο... και κατέληξε στην όδυνηρή μοναξιά.

Τά μάτια του μεγάλου συγγραφέα έκλεισαν πιά για πάντα. Ό πόνος του όμως έμεινε σαν ένα ακόμα δίδαγμα: που όδηγει ή άρνηση.

«Φώτα από την Άνατολή».

Είναι γνωστό τó ενδιαφέρο των ξένων, γύρω στα θέματα της Όρθοδοξίας. Βιβλία συνεχώς εκδίδονται, οί Έλληνες Πατέρες μεταφράζονται, ή βυζαντινή εικονογραφία κατακτά έδαφος... Άπό τη στήλη αυτή θέλουμε να παρουσιάσουμε — χωρίς διάθεση κριτικής — τó τελευταίο έργο του Μιχαήλ Εϋδοκίμωφ «Φώ τ α ά π ό τ ή ν Ά ν α τ ο λ ή». Ό Μιχαήλ Εϋδοκίμωφ είναι Καθηγητής της Συγκριτικής Φιλολογίας σέ Πανεπιστήμιο του Παρισίου και γυιός του μεγάλου φιλοσόφου και συγγραφέως Παύλου Εϋδοκίμωφ. Σέ πολυτελή έκδοση—με έγχρωμες βυζαντινές εικόνες—οί γαλλόφωνοι αναγνώστες του έχουν στα «Φώτα από την Άνατολή», μιá πλούσια συλλογή από γνώμες Πατέρων και άλλων διανοητών πάνω σ' όλους τούς μεγάλους σταθμούς του έκκλησιαστικού μας έτους. Είναι μιá πανοραμιακή πορεία από τη Γέννηση ως την Πεντηκοστή, χωρίς και να παραλείπονται οί άλλες μεγάλες δεσποτικές και θεομητορικές εορτές και μιá παρουσίαση της όρθόδοξης λατρείας μας.

Προσφορά πολύτιμη που έρχεται από την «πόλη του Φωτός» για να φανερώσει πιό πλατεία τά πνευματικά Φώτα της Άνατολής. Θα βρεθεί κανείς να αξιοποιήσει

και αυτή την τόσο πολύτιμη προσφορά στους τόσο φτωχούς σέ πνευματικά έπιτεύγματα καιρούς μας;

“Ένας διαφορετικός σεναριογράφος.

Ό Italo Calvino σκιαγραφώντας τόν μεγάλο του Όσπανικού Κινηματογράφου Μπουνιουέλ, που πέθανε τελευταία, μäs μιλάει και για μιá όχι και τόσο διαφημισμένη πλευρά του καλλιτέχνη. Λέει ότι έμπνεόταν από τη Βίβλο και την ιστορία της Έκκλησίας. «Άπό την έρμηνεία της ζωής ενός άγιου στηλίτη στον «Σιμεών τόν έρημίτη», ως τó «Γαλαξία», που είναι μιá ραψωδία από ιστορίες θεολογικών συγκρούσεων, τó όρυχείο εικόνων και ιδεών άπ' όπου άντλούσε πάντοτε ό Μπουνιουέλ ήταν τά άγια των άγιών της θρησκευτικής παραδόσεως». Μάλιστα ή ταινία του «Έξολοθρευτής άγγελος» ήταν ή πιό φορτωμένη με θρησκευτικά σύμβολα, που όλα ζητούσε έρμηνεία...

Στην έποχή μας, που ύμνούνται μόνο οί άρνητές - κουλτουριάρηδες, ως θιμώμαστε πώς υπάρχουν και άληθινά μεγάλοι — και στον κινηματογράφο ακόμα — που έμπνέονται από τις αιώνιες ρίζες...

Ποιός θα ενδιαφερθεί;

Τό διαβάσατε; Ένας Όταλός με πολυμελή οικογένεια, προσφέρει τó ένα μάτι του ή τó ένα νεφρό του, σέ όποιον του νοικιάσει ένα διαμέρισμα με τρία-τέσσερα δωμάτια...

Μιá φωνή άπογνώσεως σ' ένα... άπάνθρωπο κόσμο, που άσχολείται με τά διεθνή καλλιστεία των σκύλων, τó άνεβοκατέβασμα της τιμής του πετρελαίου, και με τά γούστα των διαφόρων στάρ!

Και για την κάθε πολυμελή οικογένεια ποιός θα ενδιαφερθεί;

I. Γ. Α.

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1939

ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ

Ἡ Πίστις δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀποτέλεσμα μελέτης. Ἄλλ' ἡ ἐνώπιον τῆς κοινωνίας ὑπεράσπισις καὶ ἐκπροσώπησις τῆς Πίστεως ἐκ μέρους τοῦ πιστοῦ ἐπιστήμονος, αὐτὴ προϋποθέτει μελέτην.

Ὁ ἐπιστήμων ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πιστεύει, ἤ, ἔστω ἀπλῶς σέβεται τὴν Πίστιν, ὑποχρεοῦται νὰ μελετήσῃ πᾶν ὅ,τι συνδέεται μὲ αὐτήν. Αἱ πηγαὶ τῆς πίστεως, ἡ ἱστορία τῆς, αἱ ἐκδηλώσεις τῆς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὰ ἄτομα, τὰ προβλήματα ποὺ τίθενται, αἱ ἀπαντήσεις ποὺ δίδονται... ὅλα αὐτὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀγνωστα. Καὶ ἡ γνῶσις των δὲν εἶναι ἀπλῶς ζήτημα ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Εἶναι καὶ ζήτημα μελέτης. Συντόνου, μακρᾶς, ἐπιμόνου μελέτης. Ἡ ἔλλειψις εὐκαιριῶν διὰ τοιαύτην μελέτην, ἡμπορεῖ νὰ ἀναπληρωθῇ. Ἄλλ' ἡ παραμέλησις τῶν εὐκαιριῶν αὐτῶν καὶ ἡ ἔκουσία ἀντικατάστασις τῆς μελέτης διὰ τῆς προχειρότητος, αὐτὸ ἀποτελεῖ κάτι τὸ ἐγκληματικόν. Καὶ, διὰ νὰ καταφύγωμεν καὶ εἰς μίαν λεπτομέρειαν: Πιστὸς ἐπιστήμων, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ὁποῖου δὲν ἐκπροσωπεῖται ἐν πάσῃ δυνατῇ ἀφθονίᾳ ἡ Πίστις ἀποτελεῖ σχῆμα ὀξύμωρον.

Υπάρχει ὅμως καὶ δεύτερον. Ἡ μελέτη αὐτὴ τῆς ἀληθείας τῆς Πίστεως, καὶ ὅλων τῶν προβλημάτων ποὺ σχετίζονται μὲ αὐτήν, δὲν θὰ γίνῃ, βέβαια, διὰ μόνην τὴν ἰκανοποίησιν τῆς πρὸς τὸ εἰδέναι τάσεως τοῦ μελετητοῦ. Οὔτε οἱ καρποὶ τῆς μελέτης αὐτῆς θὰ μείνουν σφικτοκλειδωμένοι μέσα του, καθ' ἣν στιγμήν ἢ σύγχρονος ἀνθρωπότης ἀκόμη ὑποφέρει ἀπὸ τὸν πνευματικὸν λιμὸν ποὺ προεκά-

λεσεν ἡ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης ἀποστασία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ τὴν Πίστιν. Ἡ μελέτη θὰ γίνῃ διὰ νὰ ἀποκτηθοῦν ἐφόδια ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν θετικὴν συμβολὴν τοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὸ ἔργον ὑπὲρ τῆς Ἀληθείας.

Πὼς θὰ γίνῃ ἡ συμβολὴ αὕτη; Γενικὴ ἀπάντησις δὲν ἡμπορεῖ, βέβαια, νὰ δοθῇ ἐδῶ. Εἰδικότης εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, συνθῆκαι τοῦ περιβάλλοντος, ἱκανότητες, ἡλικία, τόσο παράγοντες ποὺ δημιουργοῦν ποικιλίας ὡς πρὸς τὴν συμβολὴν ἐκάστου. Ἀλλὰ ἔνα εἶναι βέβαιον: Ὅτι ἀπαιτεῖται συνειδησις τῆς εὐθύνης τοῦ ἐπιστήμονος ἐκεῖνου, ποὺ ἐγγώρισε τὴν Ἀλήθειαν, νὰ καταστῇ ὠφέλιμος εἰς τὸ περιβάλλον του, νὰ συντελέσῃ δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ὥστε τὸ περιβάλλον αὐτό, ἢ, μᾶλλον, γενικώτερον ἡ κοινωνία εἰς τὴν ὁποίαν ζῆ, νὰ ἔλθῃ πιὸ κοντὰ εἰς τὴν Ἀλήθειαν αὐτήν!

Καὶ τελευταίον. Ἡ μᾶλλον, πρῶτον: Ἡ εὐγένεια ὑποχρεοῖ. Noblesse oblige. Ὁ πιστὸς ἐπιστήμων ἔχει, ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαβίωσίν του, ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἴσως ἄλλοι δὲν ἔχουν.

Τί τὰ θέλετε! Ὁ κόσμος ζητεῖ ἔμπρακτον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς Πίστεως. Καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως караδοκεῖ νὰ ἰδῇ ἔνα παραπάτημα τοῦ πιστοῦ, διὰ νὰ ἀρχίσῃ νὰ σαλπίζῃ θριάμβους - εὐθηνούς, βεβαίως, ἀλλὰ, πάντως, ἐντυπωσιακούς. Καὶ ὁ ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ἀνεγγώρισε τὴν Ἀλήθειαν, αὐτὸς ὑποχρεοῦται νὰ εἶναι ἀντάξιός ἐκπρόσωπος τῆς Ἀληθείας. Ἡ ἀναστροφή του εἰς τὴν κοινωνίαν, ἡ ἠθικῶς ἄψογος, ἐπιστημονικῶς ἀρτία, ἐν παντὶ σοφῇ διαβίωσις ἀποτελοῦν τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς κάθε ἐπιστήμονος, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ φανῇ λιποτάκτης εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἀληθείας.

Τὸ νὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος τῆς ἐποχῆς καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωνσιν τῆς Ἀληθείας καὶ μὲ αὐτήν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀναμορφωτοῦ τῆς συγχρόνου κοινωνίας... μά, εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἀνωτέρα ἀπὸ αὐτήν, εὐγενεστέρα καὶ ἐπιστημονικώτερα ἐπιδιώξις, διὰ τοὺς ἐπιστήμονας ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ τούτου;

Ἐπίκαιρα

ΚΑΛΟΝ ΧΕΙΜΩΝΑ!

Εὐχεται ἡ στήλη, γιὰ ὄλους μας: Καλὸν χειμῶνα. «Καλὸν» ὅμως κατὰ τὴν ἀντίληψι τίνος; Τῆς... στήλης; Ὅλων μας, ἀφοῦ σ' ὄλους μας ἀναφέρεται ἡ εὐχή;

Ἄφοῦ εἴμαστε Χριστιανοί, ἡ εὐχή μας δὲν εἶναι κούφιος λόγος στὸν ἀέρα, ἡ ἀνόητη δεισιδαιμονία, ἀλλὰ προσευχή. Ἔτσι καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς εὐχῆς μας ἀφίνουμε νὰ τὸ κάμη συγκεκριμένο, (ἄλλο μεγάλο προνόμιο τοῦ πιστοῦ κι' αὐτό), ὁ ἴδιος ὁ Θεός, μὲ τὴν Πανοσοφία καὶ τὴν Ἀγάπη Του.

Ἔχουμε, θέβαια, κι' ἐμεῖς πολλὰ συγκεκριμένα αἰτήματα. Καταλαβαίνουμε ὅμως ὅτι ὅσο ἐξειδικεύονται, τόσο καὶ μεγαλώνει ὁ κίνδυνος νὰ θγοῦν σὲ κακό, ἀφοῦ ἐμεῖς δὲν εἴμαστε σὲ θέσι νὰ γνωρίζουμε τὸ θάθος τῶν πραγμάτων καί, ἰδίως, τῶν συνειδησιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς ἔχει δοθῆ ἡ ἐντολή, καὶ ἡ ὑπόσχεσι, «ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Νὰ ζητᾶμε λοιπὸν — πρῶτα — τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ Δικαιοσύνη Του. Αὕτη πρέπει νὰ ἴναι ἡ ἐπιδίωξι μας καί, μαζί, ἡ εὐχή μας γιὰ τὸν ὅποιοδήποτε διπλανό μας.

Ἄν καὶ πολὺ πλατειὰ ἡ ἐπιδίωξι αὐτή, καὶ γιὰ τὸν ἀρνητὴ ἀόριστη, δὲν πάσχει μολοντοῦτο, γιὰ τὸν πιστό (ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅποιον εἰλικρινὰ θέλησε νὰ γνωρίσῃ τὴ χριστιανικὴ πίστι), ἀπὸ καμιὰν ἀσάφεια: Ἐκτὸς ποῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἀφήνει ἀμφιβολία καὶ στὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο (ἰδίως μάλιστα σ' αὐτόν!) κανεὶς μας δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυριστῇ ὅτι, στὴν κρίσιμη στιγμή τῆς ὅποιας ἐπιλογῆς του, δὲν ἄκουγε μέσα του κα-

θαρὰ μιὰ φωνὴ νὰ τοῦ λέῃ «κατὰ ποῦ» θρίσκεται ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ξέρουμε λοιπὸν τὰ χρέη μας. Σκόπιμο ὅμως εἶναι σὲ καθεμίᾳ χρονικὴ περίοδο καὶ σὲ καθέναν τόπο νὰ ξεχωρίζονται κάθε φορὰ καὶ νὰ ἐπισημαίνονται ὀρισμένα ἀπ' αὐτά, εἴτε γιὰ διὰπιστώνουμε ὅτι τὰ ἔχουμε περισσότερο παραμελήσει, εἴτε γιὰ τὶ ὡς πρὸς αὐτὰ οἱ ἀνάγκες ἔχουν ἐν τῷ μεταξύ ἀυξῆθῃ, εἴτε... καὶ γιὰ τὰ δύο. Ἐδῶ ἀπάνω ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς πείρας θὰ εἶναι χρήσιμη, κι' ἔτσι ἡ στήλη ἀποτολμάει νὰ πῆ κάποιον λόγο.

ΑΝΑΚΡΙΣΙ!

Ἄπὸ τὸν χρυσὸν κανόνα, ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾶμε τὸν Θεό, καὶ πρέπει ν' ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον μας, εἶναι στὸν καθένα φανερὸς οἱ ἐλλείψεις ποῦ παρουσιάζουμε στὸ δεύτερο σκέλος — τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ «συγκοινωνοῦντα ἀγγεῖα», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν ἀλησμόνητο Καθηγητὴ Ἀλέξανδρο Τσιριντάνη, ποῦ χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸ παράδειγμα. Καθὲν ἀπ' αὐτὰ δείχνει ἴδια τὸ ὕψος ὅπου ἔχει φτάσει — στὸν τομέα ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ — ἡ προσπάθειά μας.

Στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν διπλανό μας, τὸ βλέπουμε πὼς εἴμαστε πίσω — ποῦ θὰ πῆ ὅτι ὅμοια πίσω εἴμαστε καὶ στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Ἄς αὐξήσουμε λοιπὸν τὴν (καὶ ἐξωτερικὰ κάπως ἐλεγχόμενη) ἀγάπη πρὸς τὸν διπλανό μας — ποῦ θὰ εἶναι, ταυτοχρόνως, καὶ αὐξῆσι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό.

Ἐδῶ λοιπὸν, πρὶν σκεφθοῦμε νὰ βοηθήσουμε, πρέπει ν' ἀπαντήσουμε, ὁ καθένας μας, τίμια καὶ εἰλικρινά: Δοκιμάσαμε νὰ θροῦμε (ἐμεῖς, γιὰ τὸν ἑαυτό μας ὁ καθένας) στὴ χριστιανικὴ πίστι τὴν ἱκανοποίησι καὶ ἀνάγκης μας,

ὄλικῆς ἢ πνευματικῆς, σημερινῆς ἢ μελλοντικῆς; Καί — προσοχή νά μὴν ἔχουμε καταντήσει... φωνογράφοι τοῦ ἀλλοκληροῦ ἑαυτοῦ μας — τῆ θρήκαμε, ὀλόκληρη καὶ ἀκέρηα, τὴν ἱκανοποίησι αὐτή;

Ἄν ἡ ἀπάντησι εἶναι ἀρνητικῆ, τότε χρειάζεται δουλειά — ἀπλῆ ἀλλὰ ἀπαραιτήτη: Οἱ ἀνάγκες μας, ἡ δίψα μας, εἶναι «δεδομένα». Ἡ πηγὴ μὲ τὸ ἄφθονο, τρεχοῦμενο νερό, νά τὴν, μπροστά μας. Ἄν δὲν ἔχουμε ξεδιψάσει ἢ ἔχουμε μισό - ξεδιψάσει, δὲν φταίει ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὸ ὅτι δ ἐ ν ἢ π ι α μ ε, ἢ δὲν ἦπιαμε ἀρκετά. Δὲν μένει λοιπὸν παρὰ νά πιοῦμε.

Ἄν ὅμως, ὅπως εὐχόμεαστε γιὰ ὄλους μας, μποροῦμε νά δώσουμε, στὸ παραπάνω ἐρώτημα, τὴν εὐτυχισμένη καταφατικὴ ἀπάντησι, τότε δὲν χρειάζεται, γιὰ τὸν «Καλὸν χειμῶνα», παρὰ ἕνα «φρεσκάρημα», μιά μικρὴ «προθέρμανσι», καὶ νά, μας πάλι στὴν καινούργια περίοδο τοῦ ἀγῶνα!

Ἐδῶ ἡ στήλη αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νά ζητήσῃ συγγνώμη, πού ἀπασχόλησε τοὺς ἀναγνώστες μὲ τόσο βασικά πράγματα. Θέλησε, στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου, νά ἀνακρίνη τὸν ἑαυτό της ἄλλῃ μιά φορά. Καὶ τὸ ἔκαμε «γεγονυῖα τῆ φωνῆ»...

ΣΥΜΠΛΑΘΕΣΤΕΡΟΙ!

Στὰ χριστιανικά ἔντυπα πού κυκλοφοροῦν, βλέπει κανεὶς — καὶ παρηγοριέται — ὅτι ἡ χριστιανικὴ συνείδησι, στὸν καιρὸ μας, ἀναζητεῖ τρόπους γιὰ νά κάμῃ τὸν ἑαυτό της σ υ μ π α θ ἔ σ τ ε ρ ο στὸν κόσμο — ὄχι, φυσικά, μὲ τὸ νά ἐξομοιωθῆ, νά «συσχηματισθῆ» μ' αὐτόν. Γιατί εἶναι ἀλήθεια ὅτι «τὸ σκότος μισεῖ τὸ φῶς» κλπ., ἀλλὰ αὐτὸ δὲν πρέπει νά μᾶς ἀ π ο κ ο ι μ ί ζ η νά μὴν ἐρευνοῦμε τὸν ἑαυτό μας, μήπως... «δι' ἡμᾶς θλασφημεῖται» τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ἐν τοῖς ἔθνεσι». Πρῶτα-πρῶτα, ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος μιλάει γιὰ τὸ φῶς, ἀλλὰ δὲν διαβάζω πούθενά ὅ τ ι ἔ σ ε ἰ ς ἢ ἔ γ ὼ εἶμαστε φῶς..

Προέχει λοιπὸν νά φροντίζουμε καὶ νά ἐπιτύχομε νά εἶμαστε φῶς. Τὸ φῶς, θέβαια, μόνο του, χωρὶς εἰδικὴ ἐπιδίωξι, θὰ φανερώσῃ «τὰ ἔργα τοῦ σκότους» καὶ θὰ ντροπιᾶσῃ τοὺς αὐτοῦργούς των. Μήπως ὅμως ἐμεῖς πηγαίνουμε «φιρί-φιρί» γι' αὐτὲς τὶς ἀποκαλύψεις; Μήπως ἀντὶ νά νοιώθουμε γιὰ τοὺς ἐνόχους πόνου ψυχῆς — ἄς μὴν πῶ χαιρεκακοῦμε... — ἀντιγράψουμε τὴ στάσι... τοῦ Φαρισαίου; Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ἄντε νά πῆς ὅτι θὰ βοηθήσῃς τὸν ἄλλο!...

Ἦστερα, τὸ φῶς δὲν ξεσκεπάζει μόνο τὰ πονηρὰ ἔργα, οὔτε εἶναι αὐτὸς ὁ κύριος προσορισμός του. Τὸ φῶς εἶναι εὐεργεσία — ἐδῶ τὸ πνευματικὸ φῶς πού δίνει ἡ χριστιανικὴ πίστι εἶναι ἡ εὐεργεσία! Τόσο οἱ δίκαιοι, ὅσο καὶ οἱ ἄδικοι, ἔστω κι' ἂν δὲν τὸ ὁμολογοῦν, ὑποφέρει οὖν ὅταν «σκοιντοφλᾶνε» στὸ σκοτάδι! Κι' ἐκείνων, κι' αὐτῶν, τὰ μάτια ἀρρωσταίνουσι καὶ κινδυνεύουσι, ὅταν μείνουσι γιὰ καιρὸ στὸ σκοτάδι. Στὴν περίπτωσι αὐτῆ, ὀλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς, φυσικὸς καὶ πνευματικὸς, καταρρέει, ἐνῶ μόνο μὲ τὸ φῶς ζ ω ο γ ο ν ε ἶ τ α ι.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ιδιότητα πού ἔχει τὸ φῶς, τὴ συμπαθητικότη, τὴ φιλική, τὴν ἐνισχυτική, ἄς προβάλουμε. Καὶ θάρθῃ μόνῃ της — μὴν... ἀνησυχεῖτε — καὶ ἡ ἄλλῃ, δηλαδὴ ὁ ἔλεγχος.

Μά, θὰ πῆ ἴσως κανεὶς, ἡ πρώτη καταβολὴ εἶναι ἡ μετάνοια, πού προϋποθέτει συνειδητοποίησι τῆς ἁμαρτίας. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐκήρυττε: «Μετανοεῖτε». Ναι, ἀλλὰ μαζί, σ τ ἦ ν ἰ δ ι α φράσι, ὑπάρχει καὶ ἡ πανευφρόσυνη ἐξαγγελία, πού δίνει καὶ τὴ ν α ἰ τ ι ο λ ο γ ἰ α τῆς μεταστροφῆς: «ἤγγικε γάρ ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν». Μά, θέβαια: Γιατί νά μετανοήσω; Χωρὶς λόγο, χωρὶς αἰτία;

Ὅχι, θέβαια! Ἡ εὐτυχισμένη αἰτία πού π λ η σ ἰ α ζ ε, στὸν καιρὸ τοῦ Προδρόμου, ἔ χ ε ι ἔ ρ θ ε ι ἐδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια. Ἄς μετανοήσουμε, λοιπὸν, ἄς φορέσουμε δηλαδὴ τὸ καθαρὸ κι' ὀλόκαμπρο ροῦχο πού μᾶς προσφέρεται. Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν,

νά την, είναι μπροστά μας, μᾶς περιμένει νά μπούμε. Καί νά μὴ τὸ ξέρουν τόσα καὶ τόσα ἀδέρφια μας! Αὐτὸ νά τοὺς φανερώσουμε, τὸ Εὐαγγέλιο. Ἄς φέρουμε κοντὰ στοὺς συγγενεῖς μας, στοὺς φίλους μας, στοὺς γνωστούς μας, γιατί ὄχι καὶ στοὺς ἀγνώστους μας, τὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ. Καί ... ἄς μὴ φοβώμαστε: Αὐτὸ θὰ κάμη τὴ δουλειά του! Θὰ φανερώσῃ τὰ ἄσχημα καὶ κρυμμένα. Καί θὰ δώσῃ μαζί καὶ τὴ δύναμι τῆς θεραπείας.

«ΣΟΔΟΜΑ ΚΑΙ ΓΟΜΟΡΡΑ»

Παίχτηκε τελευταία στὸ Ἑρῳδεῖο ἡ τραγωδία τοῦ Ν. Καζαντζάκη «Σόδομα καὶ Γόμορρα». Εἶναι κι' αὐτὸ ἓνα ἔργο πολὺ ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ συγγραφέα του, γεμᾶτο ἀπὸ τὶς γνωστὲς «ιδέες» του, πού ὄχι μόνο σὲ τίποτα δὲν ὑπηρετοῦνε τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τὸν σπρώχνουν στὴν ἐξαχρείωσι, στὸν μηδενισμό, ἀκόμη καὶ στὴν τρέλα. Τὸ «εὐτύχημα» (ἂν μπορεῖ κανεὶς νά μιλήσῃ γιὰ εὐτύχημα σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι), εἶναι ὅτι οἱ ἰδέες αὐτές, τέτοιες πού εἶναι, (δὲν μιλάμε γιὰ τὴν παρακίνησι στὴ σεξουαλικὴ καὶ τὴ γενικώτερη ἀνηθικότητα — αὐτὴ μένει), σὲ τίποτα (καλὸ ἢ κακό) δὲν προσεγγίζουσι τὸν ἀναγνώστη ἢ θεατὴ τῶν ἔργων τοῦ Ν. Κ.: Ὁ συγγραφέας ἔζησε ὀληθηζωήτου, κι' ἔγραψε ὅλα τὰ ἔργα του μὲ τὴ σκέψι καὶ τὰ αἰσθήματά του νὰ τριγυρίζουν ὀλοένα γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ ὅλη τὴν ὥρα βρίζοντας καὶ θλασημῶντας τους, παρουσιάζοντάς τους νὰ διαπράττουν ἀνοσιουργήματα καὶ θάζοντας πάντα ἀπέναντί τους, τὴν «ἠρωϊκή», κατ' αὐτόν (καὶ ἀνύπαρκτη γιὰ τί εἶναι ἀντιφατικὴ, παράλογη κι' ἐξωπραγματικὴ) μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού, μὲ τὸ νὰ τοὺς «ἀψηφά» καὶ νὰ τοὺς ἀντιμάχεται, «λευτερώνεται» καὶ τοὺς νικάει!

Τί εἶδους λευτεριά καὶ τί εἶδους νίκη εἶναι αὐτή, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κατα-

λάβῃ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο αὐτό, ὅπως καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Ν. Κ., παρόμοια, ὅπου πέρ' ἀπὸ τὶς ἀλλοπρόσαλλες ιδέες δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπινὸ ὕλικό, ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἔστω ἀποψισυγγενικὸ μ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν γνώρισαν καμιάν ἐπιτυχία, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ στηρίξουν καμιὰ ἀνθρώπινη μέθεξι. Ἐπιτυχία γνώρισαν, καὶ εἶναι γνωστά, ἄλλα ἔργα του, γιατί αὐτὰ ἔδειξαν ἐπὶ τέλους τὸ τεράστιο λογοτεχνικὸ ταλέντο τοῦ Ν. Καζαντζάκη, ὄχι σὲ θέματα ὑπερβατικῆς... ἀνισορροπίας, ἀλλὰ σὲ περιστατικὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ὅπου μισοσκεπασμένες, χωρὶς νὰ προβάλλωνται, οἱ «ιδέες» τοῦ Ν. Κ., δὲν ἐνοχλοῦν πολὺ, καταπίνονται ἀσυnevίδητα, χωρὶς νὰ τοὺς δίνῃ κανεὶς προσοχή. Τέτοια ἔργα, παραδ. χάρι, εἶναι «Ὁ Χριστὸς ξανασταυρώνεται», «Ὁ θῖος καὶ πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ», «Ὁ καπετάν-Μιχάλης», «Ὁ Φτωχούλης τοῦ Θεοῦ» καί, τὸ πιὸ ἀληθινὸ ἀπ' ὅλα, ἡ «Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο». Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς «εἰδικούς» φιλόλογους ἢ τοὺς «στρατευμένους» πού ζητᾶνε «ἰδεολογικὸ» στήριγμα στὰ μεγάλα ὀνόματα, πόσοι μποροῦν νὰ ποῦν ὅτι διάθασαν τ' ἄλλα του ἔργα;

Καὶ ὅμως — καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερο — μέσ' ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τοῦ Ν. Κ. παρουσιάζεται καθαρὰ καὶ ξάστερα, ὠμολογημένη ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἡ τραγικὴ αἰτία πού τὸν ὠδηγοῦσε σ' αὐτὲς τὶς ἀλλιῶς ἀνεξήγητες ἀντιδράσεις, τόσο ξένες γιὰ τὸν ἀναγνώστη, ὥστε σὲ καμιὰ περίπτωσι δὲν μπορεῖ κἄν νὰ τὶς μεταφέρῃ στὸν ἑαυτό του καί, ἄρα, νὰ τὶς νοιώσῃ. Καί σ' αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔργο πού ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ τοῦτες τὶς γραμμές, ἡ δραματικὴ ἀναγνώρισι ὑπάρχει: Ἡ ἰδιομορφία τοῦ ἔργου (ἀποτέλεσμα τῆς ἴδιας πάντοτε ἀναιτιολόγητης καὶ ἀπλησίαστης γιὰ ὅποιον ὀμαλὸ ἀνθρώπο, λυσσαλέας πολεμικῆς τοῦ Ν. Κ. κατὰ τοῦ Θεοῦ), εἶναι ἐδῶ ὅτι ἐνῶ, κατὰ τὴν ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ Θεὸς προστάτεψε τὸν Λῶτ ὅταν κατέστρεψε τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα, ὁ

Ν. Κ. παρουσιάζει ένα Λώτ «άντάρτη», που δεν δέχεται να σωθή και, αντίθετα, ... θρίζει τον Θεό. Και ή εξήγησή της, όπως την θρίσκουμε, δοσμένη από τον ίδιο τον συγγραφέα, πρώτα-πρώτα, στο έργο του «'Αναφορά στον Γκρέκο» (σελ. 302-303) μετά την εξιστόρησι της «άνταρσίας» του Λώτ, είναι η ακόλουθη:

«Είχε πιά γείρει ο ήλιος, γλύκανε λίγο το φως, γαλήνεψαν τα μελίγγια μου. Σά να θγήκα από απελπισμένο πάλεμα, πήρα ανάσα, κοίταξα πίσω μου και τρόμαξα: Πώς ανέβηκε από το σπλάχνο μου ένας τέτοιος άντάρτης; Πού ήταν κρυμμένη βαθιά μέσα μου, πίσω από το Θεό, ή άγρια έτούτη ανυπόταχτη ψυχή; Έγώ 'μουν με τον υπάκουο, θεοφοβούμενο Πατριάρχη, τον Άθραάμ, και τώρα πώς τον παράτησα και πάτησα την Άγία Γραφή κι έπλασα έναν τέτοιο Λώτ και γίνηκα ένα μαζί του;

Καταχωνιασμένος μέσα μου ο αδιάντροπος δαίμονας, και περίμενε, να ξεβιδώσουν μια στιγμή τα μελίγγια μου, να παρατήσει τα κλειδιά ό νούς μου, για ν' ανοίξει την καταπαχτή και να τιναχτεί στο φως· ν' αρχίσει εϋτύς ν' αϋθαδιάζει με τον προαιώνιο αντίμαχό του, το Θεό.

Πρέπει να καθαρίσω τα σπλάχνα μου, να διώξω από μέσα μου τους δαιμόνους — λύκους, γουρούνια, πιθήκους, γυναικες, μικρές άρετές, μικρές χαρές, εϋτυχίες — ν' απομείνω μια φλόγα όρθια κατά τον οϋρανό. "Ο,τι πεθύμησα όταν ήμουν παιδί, στην αϋλή του πατρικού σπιτιού, να το κάνω πράξη τώρα που είμαι άνδρας· μια φορά κανείς γεννιέται· εϋκαιρία άλλη ποτέ δε θα θρω!»

Είμαι όμως κι' άλλα κείμενα του Ν. Κ. (σε άλλα έργα του) όπου εξηγεί με κάθε λεπτομέρεια — και, το σπουδαιότερο, άποδοκιμάζει μ'

όλη τη δύναμι της ψυχής του — αϋτή την άνταρσία του κατά του Θεού. Πριν άντιγράψουμε έδω το κείμενο που 'χει περιληφθή στην ίδια την τραγωδία, «Σόδομα και Γόμορρα», πρέπει να σημειώσουμε, με πόνο ψυχής, ότι, άπ' όσο ξέρουμε, κανείς δεν πρόσεξε και, όπως και να 'ναι, δ έ ν π ρ ό θ α λ ε (έπειδή έκρινε πως δεν τον συμφέρει, από μια πάμφτηνη πολιτική άποψι), αϋτή την, όλοφάνερη κι' έπαναλαμβανόμενη, αϋτοδιάψευσι του Καζαντζάκη! "Ολοι δεν κάνουν άλλο από το να μάς γεμίζουν τ' αϋτιά μ' έκείνη την άποκηρυγμένη από τον ίδιο, τραγική γιατ' είναι πέρα για πέρα ψεύτικη, δήλωσί του («δεν έλπίζω τίποτα, δεν φοβάμαι τίποτα, είμαι λεύτερος»), που μοναδική της αίτία είχε την προσπάθειά του να κρύψη τον σπαράγμό του για μια χαμένη (και όχι μόνο χαμένη, αλλά και ί ψ υ χ ο φ θ ό ρ α) ζωή, που ήταν μολοντούτο προικισμένη μ' έξαιρετικά ταλέντα κι' άλλες ικανότητες, όλα όμως δοσμένα άπ' τον κάτοχό τους, άποκλειστικά κι' όλοκληρωτικά — πεταγμένα — στα σκουπίδια!

"Ας κλείσουμε με το μικρό άπόσπασμα από τα «Σόδομα και Γόμορρα» (σελ. 317) — τέσσαρες άράδες όλες κι' όλες, που είναι όμως οί πιό σ π ο υ δ α ί ε ς (και μακάρι οί πιό άποτελεσματικές για τον ίδιο) άπ' όλες τ ι ς χ ι λ ι ά δ ε ς τ ω ν στίχων (33. 333 είναι μόνο της «'Οδύσσειας») που έγραψε ο τραγικός Ν. Κ.:

«Κύριε, τη στερνή τούτη στιγμή, στον πάτο της άμαρτίας, πέφτω, προσκυνώ τα πόδια Σου: Μή με άφήσεις να σηκώσω κεφάλι! Ένας δαίμονας άντάρτης τινάζεται μέσα μου, σκότωσέ τον! Μή με άφήσεις. Μή με άφήσεις, Κύριε, να σηκώσω κεφάλι!»

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΒΟΜΒΑ

Πρό ολίγων μηνών έλαβε χώρα στην Άγγλία μεγάλη δημόσια συζήτηση με ποικίλες γνώμες και διαπιστώσεις, εκτεταμένες δημοσιεύσεις στον ημερήσιο τύπο και σε περιοδικά, από το ραδιόφωνο και τα δίκτυα τηλεόρασης, επάνω στο θέμα «ή Έκκλησία και ή ατομική βόμβα» (The Church and the Bomb). Ήταν ένα μεγάλο γεγονός, σπουδαίας σημασίας τουλάχιστον όσον αφορά τις πολιτικές του προεκτάσεις, με το οποίο δέν έδίστασε να καταπιαστή ή Άγγλικανική Έκκλησία (κληρικοί και λαϊκοί), με πολλές ενδιαφέρουσες απόψεις των μελών της και γενικό προβληματισμό, πού είχε γενική απήχηση και προβολή των χριστιανικών θέσεων στο κοινό της εποχής μας. Έκτός από τα περιοδικά (π. χ. Time κ.ά.), το διεθνούς κύρους οικονομικό περιοδικό «The Economist», κυκλοφόρησε με εξώφυλλο τον Έσταυρωμένο (βυζαντινή εικόνα) και διέθεσε αρκετές σελίδες για το ίδιο πρόβλημα, με τίτλους: 'Ο Χριστιανός στην ατομική εποχή (The Nuclear Christian), ή το χαρακτηριστικό «τό φορτίο του να είσαι Χριστιανός σε ένα κόσμο με ατομικό εξοπλισμό» (the pain of being Christian in a nuclear world).

Έτσι μέσα στην πλημμυρίδα των ειρηνιστικών συγκεντρώσεων και πορειών πού γίνονται στη Δύση, ό Χριστιανισμός πού κηρύσσει και εύχεται συνεχώς για την ειρήνη του κόσμου δέν έμεινε «πτός εποχής», αλλά έδωσε ένα ζωντανό παρόν. 'Ο λόγος είναι ότι ό δυτικός κόσμος και σήμερα άκόμη είναι βασικά χριστιανικός, διότι μπορεί πολλοί άνθρωποι να μην πηγαίνουν στην έκκλησία, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς θέλουν να νομίζουν ή και παραδέχονται ότι οι κοινωνικές τους αρχές είναι θεμελιωμένες στον Χριστιανισμό, με απο-

τέλεσμα να αποδέχονται και να σέβονται τις θέσεις της Έκκλησίας. Το ίδιο γεγονός σημειώθηκε πέρυσι τον Νοέμβριο στους κύκλους της Καθολικής Έκκλησίας, όπου ιδιαίτερα στην Β. Άμερική οι επίσκοποι και καρδινάλιοι προέβαλαν εύθαρσώς τις θέσεις και το χριστιανικό μήνυμα. Το πρόβλημα του πολέμου για τον Χριστιανό μπορεί να είναι αναγκαίο κακό, της έννομου αυτοάμυνας, έφρσον όλες οι προσπάθειες για ειρήνη αποτυχαίνουν — θεωρία δικαίου πολέμου (the just war) — αλλά στην εποχή μας ή ήθική ενός ατομικού πολέμου τίθεται υπό κρίση διότι:

- ατομικά όπλα έχουν ύπεισέλθει στον κόσμο και ό κάτοχός των είναι τρομερά δυνατός έναντι ενός μή - κατόχου,
- υπάρχει ανάγκη για μιá πολιτική έλέγχου αυτών, περικυπητής έξοπλισμών, ισορροπίας δυνάμεων,
- εάν μιá χώρα δεχθεί μονομερώς να καταργήσει τον ατομικό της έξοπλισμό, ή πιθανότητα ενός ατομικού πολέμου μάλλον αυξάνει. Τέλος υπάρχει άκομη και ό φόβος ενός ατομικού πολέμου έξ άτυχήματος.

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και στην Άμερική, καθολικοί και προτεστάντες, λαμβάνουν μέρος και πρωτοστατούν στις φιλειρηνικές προσπάθειες, υπάρχει δέ και ή σχετική κίνηση Pax Christi με πολλά μέλη (περίπου 65.000), λαϊκά αλλά και κληρικούς. 'Η σχετική θέση του Πάπα της Ρώμης στο κίνημα κατά των ατομικών όπλων είναι: «έπεινεί την έντιμη και σοβαρή επιθυμία των Χριστιανών για την ειρήνη, αλλά σημειώνει ότι μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική έκμετάλλευση», ενώ στα Ήνωμένα Έθνη διακήρυξε πώς «στis

παρουσες συνθήκες, μιὰ ισόρροπη από όλα τὰ μέρη, άμυντική πολιτική, που βεβαίως δέν είναι αυτοσκοπός, αλλά ένα σκαλοπάτι πρός τόν προοδευτικό τελικό άφοπλισμό, κρίνεται ήθικώς παραδεκτή».

Η Γενική Σύνοδος τής Άγγλικής Έκκλησίας (ή όποια δημιουργήθηκε πριν από 12 χρόνια, για να δώσει περισσότερη αυτοκυβέρνηση στην Έκκλησία), έχει 560 μέλη και άποτελείται από τρία ξεχωριστά μέρη (τους λαϊκούς, τους κληρικούς και τους επισκόπους), με ιδιαίτερη διαδικασία και ψήφους, συνέρχεται σε όλομέλεια τρεις φορές τόν χρόνο για σπουδαία ζητήματα. Στην συνάντηση τής 10ης Φεβρουαρίου έ.έ. και σε δημόσια συζήτηση με τηλεοπτική κάλυψη, άπέρριψε πρόταση για ένα μονομερή άφοπλισμό τής Βρετανίας και ένέκρινε πρόταση ύπερ μιäs άμυντικής πολιτικής με ψήφους 387 έναντι 49, που διαγράφεται στο παρακάτω ψήφισμα:

Η έγκριθείσα πρόταση από την Γενική Σύνοδο τής Έκκλησίας τής Άγγλίας πάνω στο θέμα «The Church and the bomb» είναι ή ακόλουθη:

Η Σύνοδος άναγνωρίζει:

α) τó κατεπείγον τής προσπάθειας για δημιουργία και διατήρηση τής ειρήνης.

β) την άκρα σοβαρότητα τής άπειλής για την ύψηλιο από τά σύγχρονα άτομικά όπλα και τους κινδύνους στην παρούσα κατάσταση.

γ) ότι δέν είναι έργο τής Έκκλησίας ό καθορισμός τής άμυντικής στρατηγικής, αλλά μάλλον να δώσει μιä ήθικη καθοδήγηση στο έθνος.

1. Έπιβεβαιώνει ότι είναι καθήκον τής άγγλικής Κυβερνήσεως και τών συμμάχων της να διατηρούν έπαρκείς δυνάμεις για την προστασία από άτομικό έκβιασμό και για την άποτροπή έπιδρομέων με άτομικά ή μη όπλα,

2. διακηρύσσει ότι οι τακτικές και οι στρατηγικές αυτής τής χώρας και τών συμμάχων της του NATO πρέπει να διαφαίνονται ξεκάθαρα και άλάθητα σαν άμυντικές ως πρός τις χώρες του Συμφώνου τής Βαρσοβίας,

3. κρίνει ότι άκόμη και μιä μικρās κλίμακος πρώτη χρήση άτομικών όπλων δέν είναι δυνατόν ποτέ να δικαιωθεί ήθικα έν ύψει του ύψηλου κινδύνου, που θά οδηγούσε σε ευρείας κλίμακος άτομικό πόλεμο,

4. πιστεύει ότι ύπόκειται μιä ήθικη ύποχρέωση όλων τών χωρών (συμπεριλαμβανομένων τών μελών του NATO), να άπαρνηθούν δημοσία την πρώτη χρήση τών άτομικών όπλων οίουδήποτε τύπου,

5. έχοντας κατά νουν ότι πολλοί στην Ευρώπη ζούν κάτω από τόν φόβο τής άτομικής καταστροφής και ότι ισσορροπία στα άτομικά δέν είναι έπαρκής, ουσιώδης για την πρόληψη, άπευθύνεται πρός την άγγλική Κυβέρνηση να λάβη άμεσα μέτρα σε συνδυασμό με τους συμμάχους της για πρόσθετες άρχές, όπως αυτές που έκφράζονται στην πρόταση, για να μειωθεί προοδευτικά ή έξάρτηση του NATO από τά άτομικά όπλα και να έλαττωθούν τά άτομικά όπλοστάσια σε όλο τόν κόσμο.

ΑΝ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί την 1ην εκάστον μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Άκτινες», όδός Καρύτση 14, Άθήναι (124), Τηλ. 3235-023. Έκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατριδης, Παρθενώνος 26, Άθήναι (402). Συντάσσεται, έπιμελεία του Ίνστιτούτου Ψυχολογίας & Ψυχικής Υγιεινής. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματόπουλος, Ίπποκράτους 189, Άθήναι (708). Τιμή τεύχους δρχ. 20. Έτησία συνδρομή, έσωτερικού δρχ. 200, έξωτερικού δολ. 10. Η διεύθυνσις έπιφυλάσσει εις εαυτήν τó δικαίωμα να μη δημοσιεύση ή να συντέμνη κατά την κρίσιν της οίονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα, ή μή, δέν επιστρέφονται. Άναγγελίαι έντύπων έν γένει και έβλικοκρίσιαι δέν δημοσιεύονται.

Τόπος εκδόσεως: Άθήναι, Οκτώβριος 1983

ΔΗΜ. ΚΩΤΣΑΚΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Τὸ σύμπαν, ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος. Δρχ. 120.
2. Ἡ προέλευσις τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐπιστήμη. Δρχ. 120.
3. Οἱ πρωτοπόροι τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ γένεσις τοῦ κόσμου.
Δρχ. 130
4. Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ ὕλισμοῦ. Δρχ. 130.
5. Εἴμαστε μόνοι στὸ Διάστημα; Δρχ. 150.
6. Τὸ Ἄστρον τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἡ ἐπιστήμη. Δρχ. 100.
7. Αἰτιότης καὶ ἐλευθερία βουλήσεως. Δρχ. 150.
8. Τὸ μεγάλο πρόβλημα: Θεὸς καὶ κόσμος. Δρχ. 150.
9. Διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ Ἀστρονομία(1453-1821).
Δρχ. 180
10. Ἀστρονομία καὶ Ἀστρολογία στὸ Βυζάντιο. Δρχ. 150.
11. Ἡ Ἐξαήμερος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὴν ἐπιστήμη. Δρχ. 150.

ΕΚΤΟΣ ΣΕΙΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΗΣ:

- Κοσμολογία - Ἡ δομὴ καὶ ἐξέλιξη τοῦ Σύμπαντος 1982
-(μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Κοντοπούλου). Δρχ. 700.
- Νέοι ὁρίζοντες στὴν Ἀστρονομία. Δρχ. 600.
- Συγκρότησις τοῦ Σύμπαντος. Δρχ. 130.
- Τὰ μεγάλα σύγχρονα τηλεσκόπια καὶ ραδιοτηλεσκόπια.
Δρχ. 150
- Ἡλιακὸ σύστημα. Δρχ. 400.
- Ἀστέρες. Δρχ. 350.
- Ὁ Δαρβίνος καὶ ἡ ἀλήθεια, 1983. Δρχ. 40.
- Ὁ ὕλισμὸς ἄλλοτε καὶ σήμερα, 1983. Δρχ. 40.

Βιβλιοπωλεῖον «ΖΩΗ», Καρύτση 14, Ἀθῆναι 124

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

1. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ	100
2. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ	100
3. Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	100
4. ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ	100
5. ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	100
6. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ	100
7. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ	100
8. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ	100
9. ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	100

Πωλούνται εις όλα τα Βιβλιοπωλεία του Κέντρου και των Ἐπαρχιῶν.

*Κεντρικὴ διάθεσις τῶν ὡς ἄνω βιβλίων καὶ παραγγελίαι εἰς τὸ Γραφεῖον
τῶν «Ἀκτίνων», Καρύτση 14, Ἀθήναι 124, Τηλ. 3235-023*
